ԱՅԻԼԵՍ ՄԻ՛ ՎԱԽՆԱՔ ԾՈՎԱԽՏԷ
ZOTOS ZOTOS ZOTOS
ՄՐԱՆՁԵԼԻ ԴԱՐՄԱՆ ՄԸ
Ամեն դեղարանէտու վրչ գիւտեցիք

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ	*«Փարիզի Բօնկրեն» եւ Հայկական Դատը*	437
Ռ. ՍԵՒԱԿ	*Հաւերի Հայկե — Անթափանցելին*	442
Լ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ	*Համերաշխութիւն*	443
	Հ. Ս. Ռ. Կուսակցութիւն	446
Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԴ	*Միտնաք Փաշա*	449
ՆՈՒՐՀԱՆ	*Ձեւնակ ու Սեւ*	453
	Նազարէթ էֆ. Պաթրճեան	454
Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ	*Թաթուղ*	456
	Ներքին Լուրեր	458
ԽՄԲ.	*Եօթնեկի Լուրեր*	460

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ. Յ. ԽՏՃԵԱՆԻ

ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐԸ

Ամուսնական գրքին

ՍՈՒԱԶԻՆ ՊՐԱԿԸ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՎԷՊ ՄԸ

ԳԻՆ 3 ԴՐՇ.

Կեդրոնատեղի Մամուրեան Դրատուն

ՄԵՐ ՄԱՆՉՍԹԷՐԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Թերթիս Մանչսթէրի գործակալութիւնը ստանձնած է Տիար Լալար Լազարովիչ, որու կրնան վճարել մեր բաժանորդները իրենց բաժնեգիններու արժէքը։

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ "Ա. ՄԱՄԼՈՅ"

ՏԱՐԵԿԱՆ	50 դրշ.	12 ֆր.
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	25 »	6 »

ՀԱՏԸ 40 փարա

Հասցէ՝

م. ماموریان مخـدومی — ازمیر

« آرمولیان ماموریان غزتهسی صاحب امتیاز ومدیر مسئولی

M. Mamourian Fils — Smyrne

«Ա. Մ Ա Մ Ո Ի Լ» Ի

38 *տարուան հաւատքածոն ունենալ փափաքողները կրնան դիմել համապատասխան բանակցելու համար։*

NATIONAL UNION SOCIETY LTD.

ՈՐՈՒ ԳՈՐԾԸ ՓՈԽԱՆՑՈՒԱԾ ՈՒ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԱԾ Է

PHOENIX ASSURANCE COMP. LTD. Է

ԼՈՆՏՈՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1782ԷՆ

	Ընդ. Ռակի
ՀՐԴԵՀԻ ՃԻԿՂ. ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏ.	4,500,000
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՒՈՏՔ	1,500,000
ՄԻՆՉԵՒ ՕՑՈՐ ՎՃԱՐՈՒԱԾ ՎՆԱՍՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՐԷՆԸ Ա.ԻՒԼԻ ԴՈՒՆ	30 000,000

Հաւուրաժամեայ ապահովագրութիւնը 1893ին միայն POLICE *մը ստորագրեց 3,474,030 ընդ. ռակի համար եւ իբր ապահովագին ստացաւ Ընդ. ռակի 33,821, ինչ որ միայն* POLICE*ով մը կնքուած ապահովագրութիւններու մէջ ամենախրնիրաց պարագայ մըն է.*

Այս ընկերութիւնը ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ *կ'ապահովագրէ ամեն տեսակ շէնքեր, ապրանք, կահաւոր եւն. ևպահաստաւոր պայմաններով.*

ԲՆԴՀ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՔ ԻԶՄԻՒՐ

Լ. եւ Լ. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

ԻՒՆԻՕՆ ԵՒ ՖԷՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵՕԼ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ, ԿԵԱՆՔԻ ԵՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

ԹԱՂՈՒՔ 59 ՓՈՂ

Rue de l'Arcade.

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ

1864ԷՆ

Դրամագլուխ, պահեստի կապուածներ աւելի քան 80,000,000

ՆՈՒՆԳԻ ՃԻԿՂ.— Եւ ոչ մէկ ընկերութիւն ԻՒՆԻՕՆ և ՖԷՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵՕԼ Ընկերութեան չափ առաւելութիւններ կրնայ տալ. Որովհետև իր ապահովութեան որ անարդելի զումարը (garantie) ապահովագրեալներու դրամագլխին համեմատութեամբ հարիւրին դէմ 280 առաւելութիւն ունի, և մէկ իր տարեկան ժամանակեան դէմ և ոչ մէկ ընկերութիւն կրնայ մրցիլ. Տուած տարեկան շահաբաժիններնիրը կանոնի են ու առաջին տարիէն կը վճարուին. Ու ամենէն աւելին կայ, մարդ ԻՒՆԻՕՆ և ՖԷՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵՕԼ Ընկերութեան ապահովագրեալ կրնայ անդամ ապահովագրուած կ'ըլլայ, որովհետև պայմանաժամին և կամ մահուան պարագային ապահովագրութեան զումարը ստացուելէ ետք Ընկերութիւնը բացէն avenant մըն ալ կուտայ որուն ոյժովը (և այս առանց սանձիմ մը աւելի վճարելու) արկած մը պատահած ատենն բացի վճարուելիք կեանքի ապահովագրութենէն ԻՒՆԻՕՆ ՖԷՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵՕԼ կը վճարէ համաչափ կամ կէս և կամ մէկ հինգերորդ զումար մըն ալ բացէն (արկածին կարևորութեան չափով).

Աւելի տեղեկութեանց համար դիմել Ընդհանուր գործակալութեան գրասենեակները, Իզմիր Շէշէնիլէր Աւստրիական նամակական վրայ.

ՏԻՐԱՆ ԳԱՅՊԱՐԵԱՆ

ESTABLISHED 1782

PHŒNIX ASSURANCE COMPANY L^D OF LONDON

Գրամազլուխ և պահեստի դրամ Ա. Ո. 4,500,000 Տարեկան հասոյթ Ա. Ո. 1,500,000

«ՖԷՆԻՔՍ» 122 տարիէ ի վեր հիմնուած ասոկ հրդեհի ապահովագրութեան ընկերութիւն մ'է և դարձ հատուցած է աւելի քան 27,000,000 Ա. Ո. ֆռանսէ հաւասար։

«ՖԷՆԻՔՍ» կ'ապահովագրէ հրդեհի դէմ շէնք, կարասիք և ապրանք յոյժ նպաստաւոր պայմաններով, Գիմել առ

Լիազօր Ընդհ. Գործակալ Իզմիրի և Գաւառաց

F. BLACKLER

ROYAL EXCHANGE ASSURANCE

BRANCHE-MARITIM

ETABLE A LONDRES

EN 1720

Ծովային Ապահովագրական Ընկ. խիստ նպաստաւոր պայմաններով, Մասնաւոր պայմանագրութեամբ մը ընկերութիւնս կապահովագրէ նաև կրակի արկածներ, 10 օրուան պայմանաժամով մը սթեմերանոցներու (Docks) մէջ ինչպէս յԱնգլիա Նորտպէս և գլխաւոր տօքերու մէջ ինչպէս Մարսէյլի, Հավրի, Համպուրկի և.ն. և.ն.։

Իզմիրի Ներկայացուցիչ

F. BLACKLER

Médaille d'Or de l'Exposition d'Athènes 1903

ՀՈՎԱՆՈՑՆԵՐՈՎ ՁՈՒԱՆ ԱՈԹԻՒ **ԷՖԷԼԷՐ**

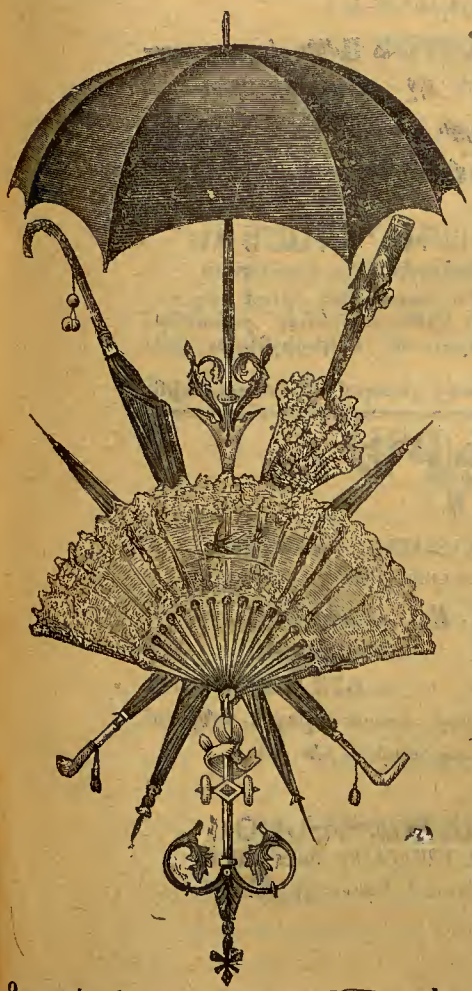

յայտարած է կանանց հա-մար, գոյնզգոյն, պիմագիան ու ճաշակաւոր հովանոցներու հիանալի զանազանութիւն մը, հովանոցներ՝ որոնց շքեղու-թիւնը ու կատարելութիւնը **ԿԸ ԳԵՐԱԶԱՆՑԵՆ** *նոյն իսկ* **ԵՒՐՈՊԻՈՅ ՄԷՋ ՊԱՏՐԱՍ-ՏՈՒԱԾՆԵՐԸ։**

☞ ԵԿԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ՏԵՍՆԵԼՈՒ

ու վստահ եղէք թէ նոյն իսկ ձեր ամենէն դժուարահաճները պիտի գոհանան ամէն տեսա-կէտներով, — Նրբութիւն, Նորութիւն, Ճաշակաւորութիւն, **ԷՖԷԼԷՐ**ի *ժամ պիտի դանէք նոյնպէս, Հովահարներ որոնք դեռ վեր-ջերս ստացած է, Պայուսակ-ներ, Հեռադիտակներ, Ջեռքի կոշիկներ, Գաւազաններ, զար-զարանքի առարկաներ և. ևն.*

Գաւառի գնողներուն համար ☞ **«ԷՖԷԼԷՐ»**ին հասցէն՝

ՅԱԿՈԲ ՊՈՍԹԱՆՃԵԱՆ

Շինուկիր փողոց — Ի. Ջ. Մ Ի. Ր

ՕՄԷԿԱ

ՏԻԵԶԵՐԱՀՈԶԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ

ԵՒՐՈՊԻՈՅ ԱՄԵՆԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐԸ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1848ԻՆ

ՕՄԷԿԱ ՈՍԿԻ, ԱՐԾԱԹ, ՆԻԿԷԼ ՊՈՂՊԱՏ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ

ՕՄԷԿԱ *Մեծապոյն մրցանակ 1900ի Բարիզի ցուցահանդէսէն։*

ՕՄԷԿԱ. — *Այս ժամացոյցերու յատկութիւնները են՝ ճշդապահութիւն, տոկունութիւն և նորոգութեան դիւրին միջոցներ։*

ՕՄԷԿԱ *Դիւրամատչելի գիներով ծախուած ժամացոյցերու ամենէն սքանչելիները են։*

ՕՄԷԿԱ *Ամէն մարդու գրպանին մէջ գտնուելիք միակ ժամացոյցն է այս։* **ՕՄԷԿԱ**

Անմրցելի, անպարզաւելի միակ ժամացոյցները են սոյնք։

Դիսել առ միակ ներկայացուցիչն՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Շուխալ-Պէզէարիէ Թիւ 2 — Իզմիր

Միեւնոյն վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ մեծ մրերով մը ուրիշ ամէն տեսակ ժամացոյցներու արուեց եւ կիներու համար շղթաներ, գոծարեղէններ, ինչպէս նաեւ ժամագործներու եւ ոսկերիչներու յատուկ ամէն տեսակ գործիքներ։

Ցանձնարարութիւնի փութով եւ պատուաւոր կերպով կը կատարուին։

ՆՈՐԹՋԷՔՔՆ

(NORTHERN)

ՀՐԴԵՀԻՇԵԼ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Իզմիրի Գործակալութիւն հաստատուած 1864ին ի վեր

Դրամագլուխ Ընկերութեան	Լ. Ս.	3,000,000
Տարեկան հասոյթ	» »	1,600,000
Պահեստի գումար	» »	6,673,000

Ընկերութիւնս նպաստաւոր պայմաններով կապահովագրէ անշարժ կալուածներ, գործարաններ, ամէն տեսակ ապրանքներ եւն., եւն.։

Տեղեկութեանց համար դիմել առ

ՃԷՅՄՍ ՀԱԹԳԷՆՍՕՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՈՐԵԱԿԱԼ ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՓՈՓՐ ԱՍԻՈՑ

Ֆրանկաց թաղ, Բասմաճ Սթուրցուևիկեր

ԱՐԵՒԵԼԵՔ

ՏԱՃԿԻՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՅՕԳՈՒՏ ՏՕՀԵՐԷ

7 ԱՊՐԻԼ 1909 — ԹԻՒ 15

"ՓԱՐԻԶԻ ԿՕՆԿՐԷՆ„
ԵՒ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

Դ

Հայ յեղափոխական չարժումը, քանի տարիներու վոխադրական չրջանէ մը վերջ, որուն ընթացքին ան՛ցքան յուսավառ խոյանքներ, յուսահատ թալկլուձիներ ու յուսալքնդիր խարխափումներ, գահավիժօրէն, իրարու յաջորդեցին ու վերջապէս խաչաձեւեցին, 1908ի սկիզբը անցնիլ կը թուէր տեսական հաշուենյարդարութեան խնամք ընտրուշ վայրկենէ մը։

Քաղաքական – դատաստանական ընդհանրացնումի, նոր ելքերու եւ հոգեհանգերու որոնման, կուսակցական քաղաքականի ամէն կամ պակաս վոսկեհատ ու վերապարդարման այս նշանակալից երեւոյթը նիթէ ոմանց կողմէ չափուէ մը լքուած, ըսե՛նք նոյնիսկ հրամարուած, ի՛նքնաբերը՝ ան՛ցքան անհաղնալիթիւր այլ դէտ անդարմանն զանհարներելիութիւններու դնով հետապնդուած ապագային – ապատարբերական խոհեմէն, չէր կրնար՝ մինչեռոյն տեսին՝ իր բարեբեր ապրեցուցիչն ալ չհանհանել, մեր հասարակական ճակատագրին ամէն գիւտակից ու ժամանակալրումեր ուղղուածման տեսակէտով։

Յամենայն դէպս, այդ տեսակ մը ընդհանուր հոգեբանական վիճակին մէջ՝ կուսակցական մակերեսային նկատումներէ ու ընթանուէր չարժառիթներէ աւելի՝ կը հատատուէին հայ քաղաքական հաստնացման յատկանիշները, այլ մանաւանդ հայ յեղափոխական իմաստնացման ու խղճահարման արդիւնագործ մտահոգութիւնները ու անձկոտ անդրադարձումները դէպի վերսկեցուցիչ պատ-

ճառներն ու դէպի լաւագոյն հնարաւոր ճամբաները մեր հայրենի վերակազմութիւնին։

Քանի առաւան խանդավառ ու տաժանագին գործունէութիւնէ մը ետք, ուր հրաբորբոք ղեկավարը մնծագոյն — չըսելու համար ամբողջ — ազդակն եղած էր հայ յեղափոխական ճիգերուն, տղէկ էր որ ցնծալու ու անողոք բանակռուութիւնը իր գնալակէտ գերը ստանձնէր, միանգամ ընդ միշտ ճշդելով պատերազմի ու իրականութեան սահմանները մեր ճակատագրօրէն չարունակուելիք յեղափոխական մաքառումին ասկէ։

Եւ, ասոր հետեւ, անհրաժեշտ էր որ հայ կեանքի մէջ գոյութիւն ունեցող յեղափոխական գործօն խմբակցութիւնները խնամքն ունենային ուժի որոշապէս արտայայտելու իրենց իսկական ձգտումները, աւելի յստակ ու վճռական կերպով պարզելու իրենց քաղաքական դաւանանքը։

Այս աշխատութիւնը որքան ալ ալեղէն կատարուած համարուէր մեր յեղափոխական օրկաններուն կողմէ, դարձեալ կը մնային տարտամ, չփոթ ու հակասական կէտեր, որոնց չուրջ աւելի լուսաբանութիւնը անհրաժեշտ պիտի նպաստէր աւելի ճշդութեան ու խորապէս իրար հասկնալու, ինչ որ թերևս մէջտեղէն պիտի վերցնէր կարգ մը թիւրիմացութիւններ, փոխադարձաբար տածուած սխալ կամ կանխակալ կարծիքներ, և ասով, եթէ գերագոյն ներդաշնակութիւնը ձեռք չի բերուէր ալ մեր հանրային կեանքին մէջ, գէթ հոն տիրող քաոսը պիտի պաղըեր յաւերժանալէ։

Անհրաժեշտ ճշմարտութիւն մըն էր՝ թէ ազգային ազատագրութեան յայտումը՝ քանի տարիէ ի վեր, մանաւանդ վերջին տասնամեակի ընթացքին, հայկական մտայնութեան մէջ կրած էր մէկ քանի հիմնական չափաւորումներ։ Ազատութիւն ըսելով այն չէինք հասկնար այլևս. ինչ որ կ՚երևակայէինք տասնըհինգ քսան տարի առաջ։ Եւ ինչ որ դեռ 90ական թուականներուն կ՚ոգևորէր մեզ իբրև անվրիպելի կարելիութիւն մը, հիմա ցնորքի հեռաւոր հորիզոններէն հազիւ կը ժպտէր մեզի, սին երևոյթով երազած բաներու, որոնք չատ աղեւոր էին կարնալ ըլլալու համար։

Հայ ազատագրական տենչանքին այս հետզհետէ աւելի հասկցած ու գրական չափերու վերածումը ներքին խոստովանուած պարտութիւն մը չէր միշի համար, տաճկի բռնութեան լուծին տակ, ո՛չ ալ ակամայ ու չարաչար նահանջ մը՝ մեր անմահանչելի խեչալին առջև։ «Թոզաւորութիւն»ներ ու «իշխանութիւն»ներ ոգեկոչելէ դադրելով՝ մենք վազ անցած չէինք և ո՛չ մէկ մանրիկէն մեր ազատութեան իրաւունքին, այլ, ընդհակառակը, այդ իրաւունքը աւելի արդար, աւելի անժխտելի ու անբռնաբարելի գործուցած էինք, վերծանելով զայն ցեղային փառասիրական ունայն պահանջներէն, և տալով անոր կենսական պահանջի մը անհրա-

ժիշտ, տարբական ու անտարակույս նկարագիրը։

Նոյնպէս, ակներև ճշմարտութիւն մըն էր՝ թէ ազգային ազատագրական դաշտարերին հետ, անոր իրականացման պայմաններուն ըմբռնումն ալ չրջափոխուած էր հայ յեղափոխական գիտակցութեան մէջ, վերջին քսան այլ մանաւանդ տասներկու տարիներու ընթացքին։ Ինչ որ՝ մեծ ապետքի թուականներէն առաջ՝ բազդատարար դիւրին չարժումներով ու ենթական արիւններով ձեռք բերուիլ կ'ակնկալուէր, 96էն սկսին, ան լանհրաժեշտօրէն կարօտիլ սպասուելիքներ ահագին զոհերու միջոցներու, խորունկ, անդրմուկ ու համրերատար աշխատանքի, զանգուածային կազմակերպուած ուժի ու ոգիի – քաղաքագիտական մտածուած, հեռատես ու նպատակայարմար ծաքթիքներու։

Հայկական միաժամութեան կազմէն ան՝ քան երկար տասն վայրկեանած քրիստոնէական եղբայրութեան, մարդկային համերաշխութեան ու մարդասիրական օգնութեան դաշտարերներուն դէմ դարձած ենթակութեներէն վերջ, միանգամ ընդ միշտ հասկցուեցաւ, թէ չահն էր ու՝ մեր ծովացնալ արիւնին հանդէպ անգամ՝ չահը կը մնար եւրոպական դիւանագիտութեան գերագոյն —էքսկիւս համար միակ — չարժադրիչը. ուստի պէտք էր որ մեր յեղափոխական ջանքերուն մէջ միշտական և ուշադիր նկատողութիւն չի վերլայնի Թուրքիոյ ճակատագրով ամենէն աւելի չահագրգռուած պետութիւններու քաղաքական չանրը, որոնց յարմար թելով կամ դէմ դուս ընդագատելով էր որ պիտի կրնայինք յառաջացնել մեր ազգային հարցին լուծման համար անհրաժեշտ սրտագին միջամտութիւնը։

Ազգային – յեղափոխական չարժումը՝ մեր հասկացողութեամբ՝ ո՛րիչ նպատակի չէր ձգտիր այլևս՝ բայց եթէ մարդկային տարբական իրաւունքներու պահանջին վրայ հիմնուած նուազագոյն ծրագրի մը իրականացման, կամ՝ առևտրական բացատրութեամբ՝ թրքահայ կեանքի, ինչքի, պատիւի ու խաղաղ գործունեութեան ապահովման։

Իսկ այս մօտաւոր նպատակին հասնելու համար, ազգային յեղափոխական չարժումը ունի միջոց չէր տեսներ՝ Թուրքիոյ նախասահմանադրական իրականութեան մէջ՝ բայց եթէ հարստահարուող Հայութեան տարերային ոտքի, ժողովրդային ինքնապաշտպանութեան կազմակերպումը և քաղաքական ձեռնտու հանգամանքներէ օգտուիլ պիտցող ընդհանուր ապստամբական պատրաստութիւն, որ յաւաղ բերելով արտաքին միջամտութիւն մը՝ պիտի ապահովէր հայկական բարեկարգութեանց գործադրումը, համաձայն 1895 Մայիս 11ի Մեծպետնաւումին կամ անոր այս կամ այն վարիանթին։

Որքան տասն որ Թուրք բռնապետական բէժիմին հիմնայատակ տապալումովը, որքան տասն որ ճշմարտապէս տահմանադրական կար-

դերու հաստատումովը երկրին ընդհանրական բարեկարգումը, ա-նոր մէկ ծայրէն միւսը բացարձակ արդարութեան ու հաւասարու-թեան տիրապետութիւնը անհասանելի երազ մը կը մնային՝ վերկու-թեան ուրիշ նպատ մը չէր կրնար կենալ Թրքահայուն համար, բայց միայն այն, որուն կը ձգտէր ազգային – ֆեզափոխական շարժումը: Հաչուի չենք առներ ռուսական դրաւման մը պատահական վարկա-ծը, որ՝ եթէ ֆեդերալիստ ու յաղթական պատերազմի մը հետևանք-ով իրականութիւն ալ դառնար՝ դարձեա՛լ Թրքահայ հարցին մաս-նակի լուծումը միայն կ՚ենթադրէր, քանի որ Ռուսաստանը՝ այդ պարագային՝ հաղիւ սկսի Թոյլատրուէր մէկ-երկուքը կուլ տալ հայկական նահանգներէն, որոնց մնացեալները սկսի չարունակէին տանջուիլ Թրքական միևնոյն անօրէն ու մահացուցիչ վարչութեան տակ:

Այս էր ահա, իր իսկութեան մէջ, ինչ որ ամանք բռնապետական ու դիտումնաւոր չհաստատված մը՝ կը սիրէին կոչել հայ «նահանջա-լիզմ»ը, ազգայնականութիւնը: Պարզ է, ինքնին, թէ անիկա ո-չինչ ունէր յարձակողական կամ շովինիստական: Անոր մէջ մնացած իսկ չէին այլևս ազգային – քաղաքական երևումնի ամէն փոռաս-թութիւններն ու ցեղային այլամերժ ատելութիւնները: Պատմական նախընթացներէ, արիւնոտ փորձառութիւններէ, այլ մանաւանդ Թրքական ու Թրքահայ կեանքի պայմաններէն ասանդուած, ներ-չնչուած, հարկադրուած իրապաշտ գաղափար մըն էր ան, որ սկի-սի պերակչուէր մեր ֆեդերալիստական գիտակցութեան մէջ, որքան ատեն որ լաւագոյն ու աւելի հնարաւոր ուղղութիւն մը գծուած չէր Հայկական Դատին լուծման համար:

* * *

Ուրիշ ոսոխմնասիրութեան մը նիւթ պիտի կազմէր այն հարցը թէ մրքան բանաւոր ու գործնական ապացուցուեցաւ հայկական դատին այս ըմբռնումը, և թէ «արատքին միջամտութիւնը», որուն վրայ հիմնուեցան քան տարուան մեր ազատագրական չարժումին բոլոր յոյսերը, ո՞ր աստիճան և ինչ պայմաններով հնարաւոր ըլլալ հաստատուեցաւ իրականութեան մէջ:

Ինչ որ կ՚ուզենք չհչտել հոս, ա՛յն է թէ՝ արուած ըլլալով հայ-կական դատին հարկադրաբար անջատական հանգամանքը՝ մենք չէինք կրնար անոր ինքնուրոյն գոյութեան իրաւունքէն հրաժարիլ՝ Թուրքիոյ ընդհանուր բարեկարգութեան անունով համապետական «ֆեդափոխութեան» մը մասնակցելու հրաւէրին վրայ, երբ մանաւանդ այդ տեսակ «ֆեդափոխութիւն» մը Թուրքիոյ մէջ գո-յութիւն չունէր և մեզի չէր ալ Թուէր թէ կրնար գոյութիւն ունե-նալ՝ դէմ մօտ ապագային:

Ասիկա պատճառ մը չէր, սակայն, որ մենք բարձրօրէն չի դնահատէինք հայ - թրքական համերաշխութեան անվիճելի բարիքը և անկեղծօրէն քաղցրցող չըլլայինք անոր իրականացման։ Միայն սա պարագան՝ թէ մերինին պէս ահաւոր ու անհատասար մաքառումի մը մէջ՝ մեզի դէմ ելլողական բռնակալութեան գործիք դարձող, անոր հաշւոյն դահիճի դեր կատարող տաճիկ ժողովուրդին մեր նկատմամբ անուցած սիրալ ու կոյր ատելութիւնը մեղմացընելու պիտի կրնար ան նպաստել, միայն ա՛յդքանը բաւ էր որ մենք թեթեւ կամ արհամարհոտ աչքով չի նայէինք հայ - թրքական համերաշխութեան խնդրին վրայ։

Արդարև, հայ յեղ. կուսակցութիւնները իրենց դոյութեան սկիզբէն ի վեր հայ - թրքական համերաշխութեան գաղափարին հակառակ եղած չեն երբեք, և իրե՛նք են որ եղբայրութեան աւանդին անարձագանգ կոչերն ուղղած են Թուրք քնայող խղճմտանքին։ Իրենց հակառակութիւնը կայացած է լոկ այն պայմաններուն դէմ, որոնցմով՝ արտասահմանեան «երիտասարդ» կամ «ազատական» Թուրքերն ուզած են ընդունելի ընել համերաշխութիւնը։

Այս մասին հայ յեղ. կուսակցութեանց դիրքին անվերածելիութիւնը չէր բացատրուէր վատասիրական, յարձակողական ապազանոմոլութեամբ կամ այլասեռաց ձգտումներով ու նուաճասէր յաւակնութիւններով։ «Անկախ Հայաստան»ի երազը չէր որ պիրենք կը խնդրէր, իրենց ձեռքը-ոտքը կը կաշկանդէր այս խնդրոյն մէջ։ Հայ - Թրքական համերաշխութեան նկատմամբ իրենց հետևած քաղաքականութիւնը՝ արատաւոր իրողութիւններու դէմ ճամբէն չի չեղելու և հետևողական խոչընդոտ մը անուղղակի պատճառելով ախորժուած իրաւունքներ ձեռքէ չի հանելու գործնական հաշիւին մէջ կը կայանար պարզապէս։

Մեզի համար՝ յստակ, անհանդուրժելի ու չօչափելի նպատակը, անմիջական նպատակն էր, — Հայկական նահանգներու բարեկարգութիւնը։ Մենք կատարեալապէս չէինք կրնար գիտնալ թէ այդ բարեկարգութիւնը ի՛նչ մասնաւոր ձեւի կամ ծրագրի վրայ պիտի իրականանար։ Բայց կրնայինք սա չափը միայն ատոյգ նկատել, թէ եւրոպական քննիչի մակ աւելի կամ պակաս անհամապատասխան ինքնավարութիւն մը պիտի ըլլար ան։

Բայց հայ - Թրքական համերաշխութիւնը մեր ամենաջերմ բաղձանքներուն իրականացումը կրնար ըլլալ, եթէ մեր վիճակին բարելաւմանը համար արուէր մեզի հասկացողութիւնն մը գալ Թուրք յեղափոխական տարրերուն հետ, որոնք ընդունելով հանդերձ մեր ազատին ինքնուրոյն գոյութեան իրաւունքը, ուզէին մեզի հետ միասին մղել Թուրքիոյ ընդհանուր ազատագրութեան պայքարը, և յաղթանակէն վերջ՝ կանխաւ կնքուած դաշինքի մը համաձայն՝ յանձն առնէին երկիրը կազմակերպել այնպիսի օրէ-

նըպատրաստեամբ մը, որ բաղկացուցիչ ցնծութեան ազգային պոյութիւնը ու բարօրութիւնը ապահովէր։

1907ի Դեկտեմբերին գումարուած «Փարիզի Բօնկրէն»՝ հայ-թրքական համերաշխութեան մեր այս ըմբռնումին կը համապատասխանէր։

Ցաջորդ և վերջին յօդուածով մը կը տնայ ինծի այդ կէտը լուսաբանել։

ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԳՈՒՍՏ ՀԱԳԵՆ

«Կը խնդրեի որ ծոյլ տայիմ ինձ, Տիկի՛ն,
«Ի՛նձ, Մուսայի ախտավարակ զաւակին,
«Հանգչեցնել բանաստեղծի տարագին
«Իմ գլուխըս կարապի ձի՛ւն մեր կուծիին...»

— «Ինչպէ՞ս, Պարո՛ն, այսպես բաներ հանարձակ,
«Մարդերու մէջ առաջարկել ինձ կրցար...»

ԱՆԹԱՓԱՆՑԵԼԻՆ

Իրէ՞ն չի կրցա՞ր դուն քառ մը առնել
Բու այս վիճակիդ հանար սիրակեզ.
Չի տեսա՞ր իր մութ աչքին մէջ անել՝
Թէ սիրոյդ փոխան ան կը սիրէ՛ ձեզ.

Երբէ՞ք չի կրցա՞ր աչքերեն խոնուր՝
Թափանցել հոգւոյն հուրին մէջ անշէջ.
Եւ ապա՛յն ճիշդ որ է՛ջ մը չես գրնար,
Ագնի՛ւ բարեկամ, այս գործերուն մէջ...:

Ռ. ՍԵՒԱԿ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Երբ այլեւ առջեւ ունենանք թրքահայ մամուլի մեծագոյն մասին քանի մը տարիէ ի վեր հետեւած ուղղութիւնը, ցաւելով սիրտի պարտաւորութիւնք հաստատել թէ կարդ մը հրապարակագիրներ, հայրենասիրութեան սխալ ըմբռնումով մը, հայ – թրքական համաբաշխութեան վտանգ մը կը տեսնեն իրենց գործածած ծայրայեղ լեզուովը ընդդէմ Թուրք մամուլի եւ Թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչներուն։ Այդ հրապարակագիրներու մէկ մասը մեզի անձամբ ծանօթ է իբրեւ ամենաջերմ պաշտպան հայ – թրքական համերաշխութեան, ուրեմն վստահ ենք թէ երկու դրացի ցեղերու բարւոք յարաբերութիւնները ցրտացնելու նպատակ չէ որ անոնք այդքան յարձակողական լեզու կը գործածեն իրենց յօդուածներուն մէջ. այսու ամենայնիւ ո՛չ նուազ ստոյգ է որ անգիտակցօրէն չատ յաճախ ծառայութիւն մը կը մատուցանեն կոր իրենց ցեղին եւ ա՛ս չէր ապատուիր մամուլի ներկայացուցիչներէն։ Մեր խմբագիրներէն չատեր, զրիչ չարժած առեններն, թոյլտուիլն կը մտանան կոր, յաճախ, պատասխանութեան, բարեկրթութեան լեզուն եւ կարծես իրարու հետ մրցումի եկած են նախատական, վիրաւորիչ բացատրութիւններ գործածելու ի մասին ա՛յն ամէն անձնաւորութեանց որոնց ձեռքն է Թուրքիոյ դիմը եւ կամ որոնք պաշտօն ունին արդարութիւնը գործադրելու Թուրքիոյ մէջ։ Պէտք է մեր խմբագիրները տարիէն վերջապէս մէկ, իրենք, իբրեւ ժողովուրդին մտաւորական առաջնորդներ, իրենց անձին վրայ եւ գրչին ծայրը միշտ հսկելու պարտաւոր են մարդկային ընկերութեան եւ ընդհանուր քաղաքակրթութեան ու մանաւանդ քաղաքականութեան ամենէն անհրաժեշտ պայմաններէն մին, բարեկրթութիւնը։ Երբ անոնք մարդկային կեանքի հարկերանութեան փոքր ի չատէ հմտութիւն ունեցած ըլլային, չեւտեղ պիտի տեսնէին թէ չատ տեղի պիտի է անիրաւ պահանջ մը քաղաքութեամբ, բարեկրթութեամբ, գիտելակերպով (savoir faire) յայտնելէ, քան թէ արդարացի պահանջի մը կոպտութեամբ, հայհոյանքով եւ ծիծաղելի սպառնալիքներով ախրտանալ, ծիծաղելի, մանաւանդ, անոր համար որ, ըսե՛նք ալ բացէ իրաց ճչմարտութիւնը, մենք այսօր ո՛չ մեր յեղափոխական «բանակիւռով», ո՛չ մեր բռնցքական ու մտաւորական պարպացմամբ, ո՛չ ալ անհեռատես

կան դիրքով ոյժ մը կը ներկայացնենք Թուրքիոյ մէջ. ուրիմն ինչո՞ւ վատահելով խոչոր խոչոր կը ջարդենք, առ ու ան կը վիրաւորենք, կը նախատինք ու մինչև իսկ տղայօրէն կ'ապտակենք։ Այս կերպո՞վ արդեօք պիտի բարեացակամութիւնը չհինք պիտոյ կառավարութեան՝ որուն ինչ որ ալ ըլլան թերութիւնները, ըսինք նոյն իսկ անիրաւութիւնները, տակաւին չատ բարձր, անհամեմատ կերպով գերազանց, անբաղդատելի կերպով արդարադոյն է քան «երէկ»ի այն կառավարութիւնը որուն սէուէօրին տակ չունէ առնել, քալել իսկ արգիլուած էր մեզի։ Ի՞նչ չուտով մոռցանք այդ «երէկ»ը և ինչ պիտի կրնանք ընել երբ «վազը», Աստուած մի՛ արասցէ, դէպքերու չորաշուք մէկ պատահականութեամբը «երէկ»ի, կառավարութիւնը անցնէր գործի դլուխ։ Մի՛ ըսէք մեզի թէ «սարսռիներ, վատեր» ենք, ո՛չ, այդ տիրացու տիտղոսները մի՛ տաք մեզի. մենք ալ ձեզի չափ հայրենասէրներ ենք, բայց ձեր և մեր մէջև տարբերութիւնը հո՛ն է որ դուք իրերու գիտակցութիւնը չունիք, իսկ մենք կը կարծենք թէ ունինք։ Ինչո՞ւ համար մեր հանրային գործունէութեան մէջ օրինակ չառնենք Եւրոպայի և Ամերիկայի քաղաքականօրէն ապատ մեծ ազգերը, որոնց թէև իւրաքանչիւրը իր բանակովը, նաւատորմիղովը, մաւոր ու անառակական ուժովը մէյմէկ հսկայ, այսու ամենայնիւ իրարու հետ ունեցած իրենց միջազգային յարաբերութեանց մէջ որքա՜ն խոհեմ, որքա՜ն հաշտարար, որքա՜ն բարեկիրթ և մինչև իսկ քաղցրալեզու քաղաքականութեան մը կը հետևին։ Այսպէս չէր, սակայն, ասկէ դար մը առաջ։ Բայց ժամանակը ապացուցած թէ անոյշ խօսք մը չատ աւելի զօրաւոր է, աւելի մեծ գործ կը տեսնէ քան թէ թնդանօթի որոտը։ Անգլիոյ թագաւորին բարեկրթութիւնը, անուշութիւնը, tactը հարիւր անգամ աւելի արդիւնաւոր հանդիսացան Անգլիոյ և ընդհանուր քաղաքակիրթ աշխարհի չահերուն քան թէ Վերմանիոյ կայսեր պատերազմասէրութիւնն և չատ վիրաւորիչ ճառերը։ Եւ ասիկա ոյժ բնական, ոյժ հոգեբանական է։ Մարդս ո՛րքան ալ արդարութեան, ուղղամտութեան իտէալովը տոգորուած ըլլայ՝ դարձեալ քիչ չատ խեթիւ կը նայի այն անձերուն որոնք իր մէկ թերութիւնը վիրաւորիչ եղանակաւ մը կը քննադատեն, ո՛ւր մնաց երբ այդ քննադատուած անձը մաքի և հոգիի բարձր զարգացումէ զուրկ մէկը եղած ըլլայ. ա՛լ այդ պարագային, չի նայելով որ քննադատութիւնը էականօրէն ուղիղ եղած ըլլայ, թշնամական, վրիժառու ղգացում մը կը ծնի քննադատեալի սիրտին մէջ։ Եւ երբ խնդիրը հանրային չահերու չուրջը կը դառնայ, անպարեկիրթ, կոպիտ քննադատը չէ որ կը տուժէ՝ այլ ա՛յն համայնքը որուն անունով և որուն իրևև թէ չահերը պաշտպանելու համար եղած է այդ քննադատութիւնը։

Չենք ուզեր և չենք ալ հանդուրժեր որ մեր այս խօսքերը խե. զաթիւրուին ու սխալ մեկնաբանուին, ինչպէս Բիւզանդ Փէչեանի իմաստուն, ողջամիտ և օգտակար տեսութիւնները խեղաթիւրուե. ցան դիտակցօրէն կամ անդիտակցօրէն։ Մեր ըսածը ա՛յն չէ թէ անիրաւութեանց հանդէպ դլուխ ծռենք, լուռ կենանք, չի բողո. քենք։ Ո՛չ, բայց խօսելու ու բողոքելու ձև մը կայ, և այդ ձևը ապահովաբար հայհոյանքը չէ, լեզուապարութիւնը չէ։ Բողոքելու լաւագոյն ձևը, ըստ մեզ, ցոյց տալ, ապացուցանել է Թուրք կա. ռավարութեան և Թուրք ժողովուրդին թէ՝ այս երկու ցեղերուն չահը, երկրին իրական չահը կը պահանջէ որ մէկը միւսին հանդէպ անիրաւութիւն չի գործէ, չի խնդիրը՝ ամբողջ խնդիրը՝ մէկին միւսէն աւելի զօրաւոր ըլլալուն մէջ չի կայանար, այլ մէկին միւ. սին դրացի, երկուքին ալ մէկ երկրի զաւակ ըլլալուն, մէկ ընտա. նիքի անդամ ըլլալուն մէջ, թէև տարբեր ըլլան երենց կրօնքն ու լեզուն. արդ, անկարելի է որ երջանկութիւնը տիրէ ընտանիքի մը մէջ, զրացիներու միջև երբ հոն կռիւը, տհաւութիւնը «խըս. խըրը» անպակաս է, որովհետև երբ անոնք զիրար չեն սիրեր՝ զօ. րաւորը իր ոյժովը պիտի ձլատէ տկարին, տկարն ալ առիթն իր հնարամտութեամբը պիտի ձլատէ զօրաւորին, որով երկուքն ալ հաւասարապէս պիտի վնասուին։ Լաւագոյն չէ՞ ուրեմն որ երկուքն ալ դիրար սիրեն, փոխանակ դիրար տանջու, դիրար բզկտելու։ Շահերու նոյնութիւնը պէտք է ուրեմն ապահովէ Օսմանեան ցե. ղերու համերաշխութիւնը։

Ա՛յս է և ա՛յս պէտք է ըլլայ Հայ մամուլին քարոզը առտու, իրիկուն, չարունակ. ա՛յս ոգիով, ա՛յս ուղղութեամբ միայն պէտք է խմբագրուին մեր առաջնորդող յօդուածները։

Եւ Հայ Յեղ. Դաշնակցութիւնը որ կը յաւակնի հայ-թրքական համերաշխութեան հիմնաքարը դրած ըլլալ Բարիզի այլևս համ. բաւարար Քոնկրէսին մէջ և որ Պոլսահայ մամուլին ուղղութիւն տալու համար Մամուլի Մխութիւնը առեղծեց Պոլսոյ մէջ, Մխու. թիւն որուն յաւերտան բոլոր Պոլսահայ օրաթերթերը բացի «Բիւզան. դիոն»էն, ինչո՞ւ այժմ իր հեղինակաւոր ձայնով ի կարգ չի հրա. ւիրեր այդ Մխութեան յաղթները որոնք անդիտակցօրէն կ'աչխա. տին հայ-թրքական համերաշխութիւնը քանդել, մինչ անդին «Բիւզանդիոն» որ Մխութեան անդամ չէ՝ իր խմբագրուն քաղաքա. կանութեամբ երկու ցեղերու բարեօք յարաբերութեանց պահպան. ման և զարգացման կը ծառայէ։

Մենք որ կուսակցական նախապաշարումներէ զերծ ենք և զերծ պիտի մնանք, անկեղծօրէն Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այս յոյժ կարևոր սկզբունքային հարցին վրայ և կը խնդրենք իրենցմէ որ յանուն հանրային և կուսակցական բարե. յականի՝ յանուն նոյն իսկ Դաշնակցութեան բարի համբաւին, չու.

տով վերջ մը դնեն իրենց Մամուլի Միութեան յարող թերթերուն անիչխանական, աղգամնաց այս ուղղութեան։

Դաշնակցութիւնը այս կերպով չատ բան պիտի շահի հանրութեան առջեւ եւ այս տողերը գրող համեստ անձին ալ հետաքրքրութիւնը՝ որ Դաշնակցական մը չէ թէեւ սկզբունքի տարբերութեան տեսակէտով, բայց խորապէս կը յարգէ ամէն հանրանուէր մարմիններ։

Աղեքսանդրիա ԼԵՒՈՆ ՊԱՐՏԻԶԱԿԱՆ

ՀԱՅ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ-ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Կուսակցութեան Իզմիրի մէջ դտած խանդավառ հանգրուխնը կուգան անգամ մ՚ալ ստիպելու հետեւող տողերը, զորս Կովկասահայոց ամենէն հեղինակաւոր օրաթերթը՝ «ՄՇԱԿ» կը նուիրէ Հ. Մ. Ը. Կ. ին.

«Ամերիկահայ մի ուրիշ չարաթախտութիւն, Ազգը, որ հրատարակվում է Բօսթոն քաղաքում, կոչված է նոյնպէս օգտակար ծառայութիւն մատուցանելու Ամերիկայի հայութեան և յատուկ դիտմամբ։

«Ինչպէս յայտնի է, վերջերս արտասահմանեան հայութիւնը, որի մէջ նախանձախնդիր հանդիսացաւ Եգիպտոսի հայ գաղութը, գալով այն համոզման, որ մինչև այժմ գոյութիւն ունեցող և իրենց ֆեդերալիստական անուանող անկեղծ հայ կազմակերպութիւնները, մի կողմ թողնելով իրենց անցեալ գործունէութիւնը, պէտք է այլևս գաղափարին գաւազրական և գաղտնի, և հետևապէս անպատասխանատու գործերակերպից, յղացաւ միտքը՝ առիթել մի ընդհանուր Հայկական Սահմանադիր-Ռամկավարական կուսակցութիւն, մօտաւորապէս այն ծրագրով և նշանաբանով, որպիսին ունի ռուսաց առաջ.-ռամկավարների կամ կադետների կուսակցութիւնը։ Այդ՝ հայութեան համար անհրաժեշտ կուսակցութիւնը, որ պէտք է ազատէ վերջապէս հայութիւնը չատ կօչմարներից, որոնք այսօր գաղտնի ֆեդերալիստական կազմակերպութիւնների կերպարանքով ճնշում են նրա էութիւնը, ոչ միայն առեղծից, այլ և ակտիւ համակրութիւն և տարածումն գտնելու կ. Պոլսում, Զմիւռնիայում կազմվելին այդ կուսակցութեան ճիւղերը, ինչպէս և Ամերիկայում։ Ազգ չարաթախտութիւնը այդ կուսակցութեան, որ ոչ թէ մի նեղ կազմակերպութիւն է, այլ լայն ռամկավար սահմանադրական աղգային մի կազմակերպութիւն որին պէտք է յարին, մեր կարծիքով, ամէն

տեղի հայերը, վերջ դնելու համար այժմ իրանց raison d'être *կորցրած կուսակցութիւններուն գոյութեան, դրօշակիրն է երեւում Ամերիկայում և մենք սրանց ողջունում ենք նրա բարձրացրած դրօշակը։»*

* * *

Հ. Մ. Ը. Կ.ի Թուրքիոյ ներքին գաւառներու մէջ արդէն իսկ գոյացած համակիր ընդունելութեան և սկսած գործունէութեան մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք հայ մամուլին էջերէն։

«Լուսաբեր-Առեւ»ի մէջ կ'կարդանք.

«29 Յունուար 1909ին (հ.տ) ձեռնարկուած է վանի Հ. Մ. Ը. Կ. կազմակերպութեան գործն։

«Ամենուրեք ընկերներու ներկայացուցիչներէն հարիւր հոգինոց ժողով մը խնդրոյն վրայ խորհրդակցութիւններ կատարեց, ուր Պ. Ռուբէն Յովհաննեան բացատրելով անցեալին մէջ երկրին համար Ամենուրեք կազմակերպութեան այնչափ օգտակար դերը, յայտարարեց թէ Օսմանեան Սահմանադրութեան հրատարակութեամբը վերջացած է դէթ ներկայ հանգամանքներու մէջ՝ երջանկայիշատակ Աւետիսեանի եւ Սեպուհի օրով կազմուած ծրագիրներուն պէտքը։ Եւ չխտելով քաղաքական կուսակցութեան մը անհրաժեշտութիւնը, ամենաձեռնտու, օգտակար և մեր նոր իրականութեան պայմանները դոհացնող ծրագիրը համարեց Հ. Մ. Ը. Կուսակցութեանը, և առաջարկեց կազմակերպուիլ այդ զաղափարին շուրջ և առնոր ծրագրին իրագործման աշխատիլ։

«Արդէն ծրագիրը առաջ հանելէն ի վեր բազմիցս վիճաբանութեան դրուած, մտքերը պատրաստուած էին։ Կարդ մը կէտերու մասին լուսաբանութիւնները կարող պրօպագանդիստի մը գալուն և ըլլալիք ընդհանուր ժողովին մէջ ձեռնարկելու խոշոր, ծրագիրը նոյնութեամբ ընդունուելուս ներկաներէն։

«Նախնական ձեւակերպութիւնները և անօրինութիւնքը ի գործ դնելու և գործերը վարելու համար քաւէլիութեամբ կազմակերպիչ ժամին մը ընտրուեցաւ՝ բաղկացեալ հինգ անձերէ, որ կ'յուսայ քիչ միջոցին իր գործը յաջողութեամբ վերջացնել։

«Բանի մը օր առաջ մեր լսարանական ժողովին խօսեցաւ Պ. Լեւոն Կանտահար (սոցիալ-ռեւոլիւսիոներ) եւ ի միջի այլոց բացատրեց որ իրենց, այսինքն սոցիալ-ռեւոլիւսիոնական զաղափարին հասնելու համար ևս, ներկայիս մեր միակ ճանապարհը Հ. Մ. Ը. Կ. ծրագիրըն է, քանի որ մեր երկրի մէջ սոցիալիզմի հող չկայ առ այժմ։

«Անցեալները լուղքակտաց ժողովի մը մէջ ևս քարոզիչ Պ. Դաւիթ Փանչօհան խօսելով, դրաւատած է Հ. Մ. Ը. Կ.ի ծրագիրը, հաստատելով զայն միակ յարմարը մեր ներկայ կացութեան մէջ և առաջարկած է կազմակերպուիլ անոր շուրջը։»

Սվազի «Անդրանիկ» անուն շաբաթաթերթի Mars 12ի թիւին մէջ կ'կարդանք Կիւրինեան գրուած հետեւեալ միամիտ այլ շահեկան նամակը.

«Մինչեւ յարդ կիւրիւնը դէմ չէր ունեցած, կուսակցական կուիւ եւ թնդուս չունէնար ալ եթէ Խարբերդի կոմիտէին եկած դաշնակցական պրօպականտիդ մը Խոսպաղի թանգարանին մէջ խօսած պատուն հայհոյանքները չի սեղար դանազան կուսակցութեանց հասցէին։

«Բարեբազդաբար նոյն պահուն գանուած են զպայուն աղջիկներ, որք ոտքի էլլելով ըսած են թէ «Ձեր ինչ տեսակ նկարագրի տէր անձ մը ըլլալը յայտնի ըլլիք ձեր հոս ժամանելուն՝ դեռ 24 ժամ չեղած փոխանակ մխութեան անդամը ցանելու գանազան կուսակցութեանց հասցէին այդպէս լուսանքներ տեղացիք»։ Այսպէսով յաջորդ օրը նոյն պրօպականդիստի կողմանէ մատնաւոր պատգամաւորներ խրկուեցան նախապէս վէր. Հնչակեան՝ այժմ Սահ. Ռամկավարներուն, որպէս զի վճռաբանին ասցիալիզմի վրայ գանգի այս վերջիններըը կըսեն թէ ասցիալիզմը անհատատութիւն է, չընդունիր ոչ կրօնք, ոչ աղգութիւն, ոչ հայրենիք եւ ոչ ամուսնութիւն։ Թէպէտ այս վերջիններըը գուշակելով որ՝ վիճաբանութիւնը չատ լաւ աղդեցութիւն չպիտի ունենայ ժողովրդեան վրայ, հրաժարեցան վիճաբանելէ, սակայն դաշնակցականներու կողմանէ յայտարարուեցաւ թէ այս հրաժարումը պարտութիւն պիտի համարուի, որուն վրայ Դէ. օր երէկ անգի ունեցաւ բաւական տաք վիճաբանութիւն մը։ Թէպէտ դաշնակցականներըը խիստ տաք էին, սակայն Սահ. Ռամկավարներըը վիճաբանութեան մինչեւ վերջը պահեցին իրենց պաղարիւնութիւնը եւ նախ հարցուցին պրօպականտիդին թէ՝ ինչ է ասցիալիզմը, որուն վրայ պարոնը բացատրեց մոտաւորապէս անտեսական ճիւղը եւ երբ միւսները լսած աւին եւ պիտի ատացուցանէին թէ ասցիալիզմը միայն այդ չի նշանակեր, եւ պիտի կարդային Տրապիզոնի Առաջնորդ Գեր. Եփմ. վ. Պալեանի առ Շահրիկեան ուղղած բաց պատասխանին մէջի ասցիալիզմի բացատրութիւնը որուն մէջը կային Եւրոպացի կաւեւոր հեղինակներու վկայութիւնները։ Դաշնակցականները տեսնելով որ վիճաբանութիւնը լաւ հետեւանք պիտի չունենայ ազգուկի փոխեցին եւ չի թողուցին որ կարդացուէր։

«Այսպէսով ներկայ տողերը գրողին սէս չէզոքները սա համոզումը դոյացուցին թէ՝ ասցիալիստութիւնը իրօք անհատատութիւն կը բովանդակէ իր մէջ։ Մանաւանդ երբ պրօպականտիդը չիմ գիտեր ինչ տեսակ յանդգնութեամբ մը եւրաս յայտարարեց թէ «Հայկական դատը պաշտպանող Հնչակեաններ չենք ունեցած»։

«Այս խոչոր առասպելական սուտին հանդէպ ոչ մէկը կրնար հանդուրժել, քանզի ամենուն ծանօթ է թէ առաջին անգամ բռնութեան դէմ ապստամբութեան գրօշ պարզողը եւ Հայկական դատին ծնունդ տուողն Հնչակեան կուսակցութիւնն էր։

«Եւ ժողովուրդը կրկը որ այս խոշոր սուտն ալ լսեց, բոլորովին վերցուց իր համարումը պաշնակցութեան վրայէն։

«Ուրախութեան կէտ մը եթէ ունինք սա է որ ո և է ախտաբեր միջադէպ տեղի չունեցաւ։»

Յարդերդ կ'գրեն «Ազգ»ին,

«Նախորդ նամակովս գրած էի թէ Գօլէճին մէջ Հ. Ս. Ո. Կուսակցութեան Ակումբ մը կազմած և Պօլիս ու Եգիպտոս նամակներ գրած ենք, որ ծրագիրը, կանոնագիրը և հրահանգներ ղրկեն մեզ։ Համակիրներ չատ կան, բայց ստակաբեր գործունէութեան չենք սկսած և կը սպասենք մեր նամակներուն պատասխանին։ Մէկ-երէք մէջ ալ կազմուած է Ակումբ մը պատուաւոր և ազդեցիկ անձերու նախանձախնդրութեամբ, վարձած են Պէտրոս վարդապետի տան քով մասնաւոր չէնք մը, և երկու սենեակներ լաւ կահաւորած են, ամէն տեսակ թերթեր ունին, դուրսը կախուած են դրօշակներ՝ որոնցմէ երկուքին վրայ գրուած է Հ. Ս. Ո. Կուսակցութիւն։ Անցեալ կիրակի հոն գացի, երկու սենեակները ընկեր անդամներով լեցուած էին. այդ օրը հանդէս մը կար, «Ասքերիէ» քլիւպ մը պիտի բացուէր, հոն պիտի երթայինք։ Բոլորն ալ դուրս եկան, թափօր կազմեցին, դրօշակները առջևէն, վտառաւորապէս գացին հանդէսին ներկայ գտնուելան և յետոյ վերադարձան պաշտօնատեղին։»

Մ Ի Տ Հ Ա Թ Փ Ա Շ Ա*

ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը.

ՄԻՏՀԱԹ ՓԱՇԱ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Սուլթանը, որ իր նախորդ Մահ – Եաթարքոսին եւրոպա բնակութենէն մեծապէս կ'նեղուէր, որչէդ կրկին Թուրքիա բերել տալ գայն։ Սաոթև առաջ կ'բերենք Միտհաթի և Մեծ Սարարզապահի մէջև փոխանակուած թղթակցութիւնը որ վերջ գտաւ առաջնոյն վերադարձով։ Միտհաթի վատահութիւնը Ապահիւլ Համիտի վրայ՝ այս անգամ պատճառ պիտի ըլլար իր մահուան, պիտի ըլլար այն կուսակցութիւնը որուն պետն էր ինք և սակայն քան քանի տարի պիտի յետաձգէր կայսրութեան վերածնութիւնը։

* Տես Թիւ 14, էջ 430։

Մեծ Սրտոդապես Քեամիլ փաշայի նամակը
Առաքտորական Միտիաթ փաշա.

Բարձրապատիւ Տէր

Ասկէ քանի մը ժամանակ առաջ երբ Ն. Վեհափառութիւնը հարցումներ ըրած էին Ձեր Բարձրապատուութեան կացութեանը մասին, պատասխանեցի թէ անոնք եւ վհատ՝ թոռիատական հիւանդ մը կ'ըլլէք։ Գալով ձեր ապրուստի միջոցներուն, յայտնեցի երբեմն թէ փոխառութիւններով կ'ապրիք։ Ն. Վեհափառութիւնը՝ յուսին ծայր ղգածուած եւ արդահատանքէ յուղուած՝ քանի մը կաթիլ արցունք թափեց եւ հաճեցաւ առ այժմ 1000 Օսմ. ոսկիի դրամագլուխ մը նուիրել Ձեր Բարձրապատուութեան՝ ձեր ամենէն անմիջական պէտքերուն համար։ Համարձակեցայ պիտոլ տալու թէ հարկ էր հարցնել ձեզ թէ ինչ եղանակով կարելի էր ձեզ ղրկել այդ գումարը եւ դամ թէ Ձեր Բարձրապատուութիւնը կ'ուզեք որ մեկը ղրկել նոյն դրամը դանձելու համար։ Այս ըսածս Ն. Վեհափառութենէն, Ձեր Բարձրապատուութենէն եւ ինձմէ զատ ա՛չ ոք գիտէ եւ պէտք է դաղտնի պահուի։ Ն. Վեհափառութիւնը մինչեւ իսկ սա բառերը արտասանեց. «Լեղէ մարդը խարուեցաւ։» Գալով Ձեր Բարձրապատուութեան այժմու կացութեան, նպաստաւոր կերպով կրնայ փոխոխութիւն կրել այն՝ չնորհիւ անընդհատ թղթակցութեան մը ձեր ծառային հետ, ինչպէս կ'ուզեք Ն. Վեհափառութիւնը։

Անհամբեր կ'սպասեմ ձեր պատասխանին, ինչպէս նաեւ չնորհակալութեան նամակի մը՝ Ն. Վեհափառութեան կողմէ Ձեր Բարձրապատուութեան ուղած չնորհին համար։

Պատիւ ունիմ ըլլալու . . .

12 - 25 Նոյեմբեր 1293 (1877) ՔԵԱՄԻԼ

Յ. Գ.— Ն. Վեհափառութիւնը կրկին կրկին պատուիրեց ինձմէ դաղտնի պահել բոլոր վերեւ գրածներս։

Պատասխան

Ամենասիրեցեալ Պարոն,

- Սաղայ ձեր 13 Նոյեմբերի թուակիր նամակը։ Նախ զարմացայ տեսնելով որ բանակամ մը՝ որ Կ. Պոլսէն մեկնելէս ի վեր ամէն կարելի եղած զգուշութիւններով կ'ընէր կարծրդի մը միջոցաւ ինձի հասցնելու համար պարզ բառեւ մը, քաջութիւնը կ'ունենայ այսօր մինչեւ իսկ իր ձեռքով նամակ մը ղրկել։ ինծի, բայց ձեր նամակը ամբողջապէս կարդալէ յետոյ՝ հանկարծ թէ ինչ չարժառիթէ մղուելով գրած էիք դայն։ Շնորհակալութիւն ձեր այն ուսածումին համար որով իմ վրայ հրաւիրած էք կայսերական մարդասիրութիւ-

նը, ինչպէս նաև այն պատասխանին համար զոր տուած էիք՝ Ն. Վեհափառութեան իմ մասին ձեզի ըրած հարցումին, ըսելով թէ «մեծապատիւ կ՚ճանչնամ»։ Սակայն պարտիմ դիտել տալ ձեզ թէ այդ բառերը աւելի լաւ կ՚պատշաճին տարեքաղդ և յուսահատ հարստահարեալներու, մինչդեռ ես կ. Պոլսէն հեռացուելուցայ անոր համար մեղայն որ Ն. Վեհափառութիւնը՝ բուն իսկ իր յայտարարութեամբ համոզուած՝ կ՚փափաքէր վերջ մը դնել այն պղտորիչ տարաձայնութեանց որոնք կը չորչէին իմ անձիս նկատմամբ և որոնք վրդովմունքներ առաջ բերելու ընդհակումն ունէին։ Արդարեւ Տէրութեան պատիւը չի նեղուիր իր երկրին մէջ ամէնէն բարձր պաշտօնը վարող և շատ տիւթերու մէջ հրապարակաւ կոչուելու արժանացող մարդու մը հետ վարուիլ իբր օտար երկիրներու մէջ թափառական տարագիր մը, կ՚կարծեմ թէ աւելի ճշմարտութեան մօտ և Ն. Վեհափառութեան համար աւելի հաճելի եղանակով մը պատասխանած պիտի ըլլայիք՝ եթէ ըսէիք. «Միտհաթ փաշա Նաթալի քաշուած է ուր Սուլթանին երջանկութեան համար կ՚ապօթէ։»

Գալով ձեր նամակին մնացեալ մասերուն, կանխաւ կը խնդրեմ որ ներողամիտ պահուիք այն քննադատութեանց համար զոր կ՚թելադրեն ինձ անոնք։ Լաւ գիտէք թէ ես որդին եմ Հաճի Էչրէֆ Էֆէնտիին և թէ Աստուծմէ զատ ուրիշ պաշտպան ունեցած չեմ։ Շատ ալքատեցայ իմ կրթութեանս համար, առանց կատարելապէս յաջողելու ասոր այդ։ Կ՚խոստովանիմ թէ իմ պաշտօնակիցներս ինձմէ աւելի բարձր ընդունակութիւններով օժտուած են, եթէ իմ արժանիքներուս ներած ատոհանէն աւելի բարձր դիրքի մը կրցայ հասնիլ, ատիկա կ՚պարտիմ միմիայն իմ նկարագրիս անկեղծութեան։ Ն. Վեհափառութեան բացատրութեան համեմատ, «ի՞նչ անցաւ ատենն որ ես կարող եղայ խարխլել»։ Սուլթան Աբդիւլ Ազիզէն յետոյ վեհապետ մը պէտք էր Տէրութեան. ըստ օրինի՝ անոր յաջորդեց Սուլթան Մուրատ, այս վերջինը հիւանդացաւ. գահէն վար առնուեցաւ և իր տեղը Սուլթան Աբդիւլ Համիտ գահը բարձրացաւ։ Ամէն մարդ գիտէ թէ Սուլթան Համիտ անկեղծօրէն ազնիւ դիտաւորութիւններ և մեծ ընդունակութիւններ ցոյց տուաւ՝ յաւաղդխմութեան նորագոյն շաւիղին մէջ վարելու համար Տէրութիւնը. յարգանք ընծայից ամէնուն, և իր յարգանքը ու բարեացակամութիւնը անսահման եղաւ ինձ համար։ Մուսլմանիա ծագիլ փաչա ժամանակաւ Մուլթան Աբդիւլ Ազիզի մատուցած իր տեղեկագրին մէջ ըսած է թէ ճշմարտութիւնը վերջին բանն է որ կ՚մտնէ վեհապետներու պալատը։ Անիկա որքան վատնդաւոր է զայն ըսողին համար, նոյնքան օգտակար է Տէրութեան և անոր գլուխն։ Իմ անձնական չահս սատրադատելով հանդերձ թեան օգտին, երբեք ճշմարտութիւնը չծածկեցի, երբեք չվարանեցայ՝ առանց ո՛ր և է թաք

նամուսքեան՝ ցոյց տալու դէպի փրկութիւն տանող ճամբան, ինչպէս նաև ա՛յն որ կ՚առաջնորդէ դէպի երկրին կործանումը։ Գիտեմ թէ չպատմիս մարդիկ իմ գաղտխարհներս իրը զէնք գործածելին ինծի դէմ. բայց այսօր հղելութիւնները չոչնչդալար հասատտելին իմ խորհուրդներուս ճշդութիւնը ու յստակութիւնը։ Կարգ մը անձնասրութիւններ փոխանակ կայսրութիւնը իր արդի վտանգաւոր կացութենէն դուրս հանելու միջոցները փնտռելու, լոկ իրենց անձնական չահերը և իրենց ազդեցութիւնը պաշտպանելու հետամուտ ըլլալով՝ ծանրակչիռ և անդարմանելի սխալներ գործեցին։ Այնոնք կայսրութիւնը վարկաբեկ ըրին, անոր կործանումը պատրաստեցին։

Սակայն և այնպէս, և միայն Ն. Վեհափառութեան նկատմամբ տածած զգացումներուս վրայ խօսելու համար, կրնամ ապահովել-նել թէ ինծի ընծայած չնորհներուն մասին երախտագէտ վիշտակ մը պահած եմ, և թէ Պոլսէն մեկնելէս ի վեր երբեք դադրած չեմ Սուլթանին դիտաւորութեանց անկեղծութիւնը հաստատելէ։

Այնոնք որ ղիս կը ճանչնան՝ ուրիշ բան չեն կրնար ապատել իմ կոչմէ։ Այս պահուս իմ ամենէն չերմ փափաքս է երկիրը աղատ. ուած տեսնել պատերազմի դժբաղդութիւններէն. իմ անձնական գործերս երկրորդական են։

Ընդունեցէ՛ք, սիրելի Պարոն . . .

28 Նոյեմբեր 1293 (10 Դեկտեմբեր 1877) ՄԻՏՀԱԹ

Պատասխան

Բարձրապատիւ Տէր

Կ՚յուսամ թէ Ձեր Բարձրապատուութիւնը նամակիս ոճէն կատարելապէս հասկցաւ թէ ի՛նչ աղբիւրէ կը բխէր այն։ Կ՚յուսայի ձեր նամակին մէջ գտնել Սուլթանին ուղղուած երախտապիտական արտայայտութիւն մը. բայց չոյս ի դերև ելաւ. Ձեր Բարձրապատուութիւնը՝ ընդհակառակը՝ իրերու իսկութիւնը երևան բերած է իր բովանդակ մերկութեանը մէջ, առանց նկատողութեան առնելու իմ գործածած նրբերանգութիւնները։

Այս մասին յաւ պգայի, և երկրին յառաջդիմութեան համար Ձեր Բարձրապատուութիւնը կրկին ժիր գործունէութեան մը մէջ տեսնելու չոյս մեծապէս նուազեցաւ։ Ինչ ինչ չրջանակներու մէջ այն կարծիքը կ՚ատիլ թէ Ձեր Բարձրապատուութիւնը իր չոյսը դրած է Խալիֆայի վոխոխութեան մը վրայ։ Այժմ եգիպտոս կ՚գտնուիմ ուր մտադիր եմ քանի մը ամիս անցընել, և նեթէ Ձեր Բարձրապատուութիւնը պատասխանել լինի, պիտի ապահէի որ իր նամակները հոս՝ Եգիպտոս դրկէր։

Պատիւ ունիմ ըլլալու . . .

24 Դեկտեմբեր 1293 (6 Յունվար 1878) ՓԵՔԱՄԻ.

Ա. ՆԱՒՍԱՍԱՐԴ ԱԼԻ ՀԱՅՏԱՐ ՄԻՏՀԱԹ ՊԷՑ

[Շարունակելի]

ՁԵՐՄԱԿ ՈՒ ՍԵԻ

Սահմանադրութեան հաչակումէն ի վեր ամէն օր նոր տեսարաններ կ'ապրուին մեր աչքին։

Աւտու կանուխ արթնցողը անհանդուրժելի կամ տաղտկալի ուրնայնախօսի մը հովերը առած կ'ոնքայ։ Կարևորութիւն չես տար, կուզես ճամբադ չարունակել, սակայն կ'տնկուի՝ կուզէ որ իրեն մտիկ ընես և անպատճառ կարևորութիւն տաս իր խեղճ ու խեղաւ ըսածներուն։

Իբրև իր ընկերը սիրող մարդ, կ'աշխատիս դինք հանգարտեցընել, մեղմել անոր բորբոքած հրևակայութիւնը, կարգի կանոնի բերել անտրամաբան տեսութիւնները, վերջապէս մարդկօրէն ինչ որ կարելի է կուզես ընել, բայց օգուտ չունենալէ զատ՝ վնասը կը կրես։

Մեղմ խօսելուդ համար կ'կարծէ թէ չատ մեծ մարդ մ'է, թէ իր դուրս թափած լուսանքները կարկինով չափուած իմաստութիւններ կ'պարունակեն, թէ իր դոյծածած խիստ խոչոր բառերն ու բացագանչութիւնները անքննադատելի և ճշմարտանման դևղահատներ են, թէ դու կ'վախնաս իրմէ և կ'դողաս իր ապուշի չարժուձևերէն, հետևաբար ապատնալիքի կ'սկսի, հայհոյելու կը չան. դըզնի և այնչափ տուաջ կ'տանի չանդգնութիւնը որ կուզէ ճամբադ խակ չարունակելու արգիլք ըլլալ քեզի։

Կ'արգահատիս վրան, կ'ցաւիս որ պահ մը մարդու տեղ դրած էիր զինք և անոր կեղծաւորութեան հետ ազատ դիմակ մը կրած ըլլալուն վրայ ալ բղտրուիլն համոզուած՝ ձեռքդ մէկ կողմ կ'հրես զինք և կ'պատրաստուիս ճամբադ չարունակել։ Բայց ինչպէս ըսինք մարդուկս ինքզինք կորսնցուցած է և իրմէ զատ ապդասէր մը չի դաւանիր, իրմէ զատ չիտակ խորհող ու տրամաբանող չտեսներ, կ'կարծէ թէ իր եակը պահպանող և զինք գործիք ընելով աւազ քչոզները կրցած է իր աղտոտ փիչերովը պարակել։

Բայց չէ՞ որ ամէն բան սահման մ'ունի, ճարահատ կ'հասկընես իրեն քաղաքավարութեամբ մը որ ինք հիւրէի մը չափ արժէք չունի և լաւ կ'ընէ եթէ մէկ կողմ քաշուի և իրեն աւանձնայատուկ և

վայել նակը մանելով, չեզոք մնայ և ինչ որ ալ ընէ օգուտ չունի, ձեռս ալ չունի, ինք պիտի իմանի ինք պիտի լսէ, ինք պիտի զրէ՝ ինք պիտի կարդայ։

Բայց հարկ է խոստովանիլ մէ մինչև ատոնք իրեն հասկցնելդ բաւական պիտի զբաղեցնէ ու նեղանաս, որպէսզի մեր մարդուկին ալ բոլոր վատասիրութիւնը հոս ի՛կայտնայ, իր վրայ խօսուի, իրմով զբաղուի, հոգ չէ՝ թող օր մը, ժամ մը կամ վայրկեան մ՚ըլլայ այն։

Տպատկալի և անհանդուրժելի ունայնախօսներ շատ կան, որոնք սանկի պէս բաւական սահմանադրութեան հետ, ամէն տեղ իրենները ունին, ինչո՞ւ մենք զրկուէինք այդ հաճոյքէն։

Բայց խնդիր է և շատ դժուար լուծուելիք խնդիր մը, մեր ուսնցածները ո՞ր դասակարգին մէջ պէտք է տեղաւորել, անհանդուրժելիները՞ թէ անպատասխանատու ցաւագարներու։...

ԴՈՒՐԱՆ

ՆԱՋԱՐԵԹ ԷՖ. ՊԱՔՐԱՃԵԱՆ

Անցեալ Հինգշաբթի օր հոգին յանձնեցինք Իզմիրի Հայ բարեբարեներէն հատ մ՚ևս։ Անողոք հիւանդութիւն մը չթոյլատրեց որ աւելի երկար կեանք ունենայ այս պատուական Հայը, ալ աւելի օգտակար ըլլալու համար Իզմիրի Հայ հասարակութեան։

Նազարէթ Պաքրճեան՝ կրտսեր եղբայրն էր բարեյիշատակ Պետրոս էֆ. Պաքրճեանի՝ որ Ազգային Մանկավարժական դեղեցիկ շէնքն նուիրած է Ազգին, իսկ Նազարէթ էֆ. դէտ վերջերս արժէքաւոր կալուածներ նուիրեց Ազգին որոց տարեկան հասոյթը 200 - 250 ոսկւոյ չափ, պիտի ծառայէ Հայ մանկաւոյն դաստիարակութեան եւրոպական զանազան կրթական հաստատութեանց մէջ։

Հանգուցեալը ոչ միայն պարտաճանաչ Հայ մեծատուն մ՚եղած է, այլ նաև պատուաւոր վաճառական մը և ճարպիկ առևտրական մը, իր ձեռնհասութեամբ ու կարողութեամբ Պաքրճեան բարեհամբաւ և մեծ վաճառատան երկրորդ սիւնը եղած էր իր անդրանիկ եղբօր Պետրոս էֆէնտիի հետ։

Յուղարկաւորութեան ախուր և վսեմաւոր հանդէսը կատարուեցաւ Հինգշաբթի կ. ե. ժամը 2. 30 ին, մասնաւոր ժամպղնեզ արդէն զուժած էին այս պատուական Հայուն վախճանը, խուռն բազմութիւն մը որոց մէջ բազմութիւն էին օտարազգիներն, գուն-

դպրոցիդ կ'դիմէին հանդուցեալին բնակարանը իրենց վերջին յարգանքը տալու համար։

Թափօրին կ'նախագահէր Իզմիրի Սրբազան Առաջնորդ՝ Գեր. Եղիշէ Եպ. Դուրեան, շրջապատեալ քահանայից ամբողջ դասէն։ Գաղաքապետական բարապաններ և ոստիկան պիւտուրներ կ'առաջնորդէին թափօրը։ Անոնց կ'հետեւէին վարժարանաց և մանկապարտէզի աշակերտները սեւ շղարշներով, դպրոցին ծոպերը բռնած էին ծանօթ հայ և օտարազգի ականաւոր անձինք, իսկ ոտակիր էին հանդուցեալին միակ որդին Տիար Զարեհ Ն. Պաքրճեան, եղբօրորդիքը՝ Տիարք Թագուոր և Հրանտ Պաքրճեան, փեսան՝ Տիար Սարգիս Թագուորեան, աղգականներն՝ Տիարք Գ. Պուպլի, Մ. Գօճամանեան ընչպէս նաև Գեր. Յակոբ Աչոտ Եպ. Փախաչեան։

Մեռելական թափօրը՝ հանդուցեալին աշակերտուհեաց Ս. Աստուածածնայ եկեղեցի՝ ուր կատարուեցաւ յուղարկաւորութեան ախուր արարողութիւնը, ապա Դուրեան Սրբազան պեղեցիկ դամբանականով մը ի վեր հանեց Նազարէթի Պաքրճեանի կեանքն, գործունէութիւնն և իրեւ ազգային բարերար անոր ընծեռած օժանդակութիւնը հայ մանկտւոյն. Դուրեան Սրբազանի սիրտ ճմլող լուրն թրթռալ կէս ժամէ աւելի, ապա ի դիմաց Հոխի. և Մեսրոպեան վարժարանները աշակերտ և աշակերտուհի մը կարգացին դամբանականներ, ամենէ վերջ խօսք առաւ վարժարանաց տեսուչ՝ Տիար Թովմաս Պօյաճեան և մանաւորապէս ծանրացաւ հանդուցեալին՝ իրեւ բարերար ազգին կրթական գործին մեծ առնելու աշխի կարգադրութեան վրայ։

Եկեղեցական արարողութենէն վերջ Պաքրճեան ընտանեաց ծանօթներ մի առ մի իրենց վշտակցութիւնները յայտնելով հանդուցեալին պարագայից մեկնեցան տաճարէն, իսկ այլք հետևեցան կառքերով մինչև Սզի Գերեզմանատունն։

Խմբագրութիւնս իր խորին վշտակցութիւնները կ'ներկայէ, Տէր և Տիկին Զարեհ Պաքրճեանի, Պ. Պաքրճեան ընտանեաց, Տէր և Տիկին Ս. Թագուորեանի, Տէր և Տիկին Գօճամանեանի և հանդուցեալին պարագայից իրենց կրած այս անդարմանելի կորուստին առթիւ։

ԹԱՒԹՈՒԼ (*)

Իր Գիշատակին

1901ի գարնանամուտին էր, փոքրիկ Տ. քաղաքը իրիկուան յոգնութեան մէջ առերեսի հանդարտութեամբ մը երազել կը թուէր, մինչ չկար մէկին իր բնակիչներէն՝ որ խորհրդաւոր սարսափ մը չկրէր իր սրտին մէջ, սարսափ՝ զոր ներելի չէր արտայայտել համարձակ։ Մեծն ամէն ոք կը փափաքր իւրարու թէ Պուլկար յեղափոխականներ անցած էին սահմանը։ Բայց ասիկա առաջին անգամը չէր, ո՞վ տեսեր էր վանոնք այս քաղաքին մօտ. մեծ հեռաւորութեան մէջ չէր պուլկարական սահմանը, բայց ամէն ոք կ՚ուզէր հաւատալ թէ Պուլկար յեղափոխականները ուրիշ շրջանակներու ընտրած էին գործելու։

Եւ սակայն կարելի չէր վանել անձկութիւնը՝ զոր հարկ էր նաև չարտայայտել, պահել սրտերուն խորը, անատուգութեան մատնած, գրեթէ յուսահատ։ Յուսահատ՝ այո՛, վասն զի կատաւածութեան օրըստօրէական վատթարացումը անկումէ անկում կ՚առաջնորդէր՝ լինչպէս ամբողջ երկիրը, նոյնպէս նաև խեղճ Տ. քաղաքն՝ որուն բնակիչները խաղաղ սարկութեան մը մէջ անտեսապէս զարգանալու բաղձանքէն զատ ուրիշ բաղձանք չէին տածեր։ Ա՛, ներելի՞ էր մինթէ խորհիլ ազատութեան վրայ, յեղափոխութեան վրայ։

Ու ամէն անգամ որ հարկ կըլլար խորհիլ Պուլկար յեղափոխականներուն վրայ, ինչպէս Յոյները, նոյնպէս նաև Թուրքերը և փոքրաթիւ Հայ բնակիչները, աւհասահարակ կը նկատէին զանոնք իբր յեղափոխութեան պատրուակին տակ աքցուած ահաբեկիչներ՝ որոնք թերևս էապէս կ՚աշխատէին զօրութեամբ իրենց քաղաքները

(*) Թաֆուլ բնիկ Մալկարացի էր, իր բուն անունն էր՝ Յովհաննէս Կարապետեան, բայց ինքը ծանօթ էր վարժարանին մէջ ստացած Թաֆուլ անունով։ Ինքը կանուխէն յարած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան և օրին մէկը ստիպուած էր փախչիլ դէպի Պուլկարիա։ Այնտեղ միանալով մակեդոնական խումբերու՝ մասնակցած է զանազան արշաւանքներու։ Ամենէն վերջինին միջոցին խումբը ստիպուած է կռուիլ Ա. Պօլսոյ մօտ։ Կռիւի դաշտին մէջ ինկած է Թաֆուլ և մէկ քանի պուլկար և հայ ընկերներու հետ Պաղտած է սիևնոյն փոսին մէջ՝ Փիրլեճ-Բէյլի գերեզմանատունը։ Միևնոյն կռիւին մէջ զերի բռնուած են Սերեմճեան (Գեւոյ)՝ որ կախուած է Ա. Պօլսոյ մէջ և ուրիշներ։

Այն անցքը՝ որ կը պատմուի ներկայ նօտավէպին մէջ, տեղի ունեցած է իր մահէն երեք չորս ամիս առաջ։

լեցնելու։

Կառավարութիւնն իր հաւատարիմ ու խելամիտ պաշտօնեաներուն միջոցաւ չմոռցած էր հասարակաց գարձնել այս կարծիքը։ Արդէն ո՞վ էր որ ալիսի հաժարձակէր ըսել իր սարքեր կերպով խորհածը։

Գեղեցիկ էր իրիկունը, բայց Տ. քաղաքին ընակչութիւնը հաւատակ իր սովորութեան՝ մօտաւոր գաշտերը չէր եղեր զբօսնելու. ամէն ոք տեսակ մը չարաչուք դէպքերու նախազգացումով համակուած կը քաշուէր իր տունն՝ ուր կարծես ապահովութիւն կամ անդորրութիւն կը յուսար ձեռք բերել։

Օդին փոքրաթիւ սիրահարները կը տեսնուէին սովորական պտոյտներու մէջ, բայց Մարտիկի դիմեռուն՝ որ գեղեցիկ՝ բարձրահասակ դիւրքով չէնքի մը երկրորդ յարկը կը գրաւէր, լեցուն էր իր սովորական յաճախորդներով։ Տեսակ մը աղնուապետական չրջանակ կազմուած էր հոս։ Թուրք քաղաքային պաշտօնեաներու և պահեստի զօրքերու սպաներու անխափան ներկայութիւնը՝ որ կը բացատրուէր դիմեռան հասարակաց աչքէն հեռու գտնուելու պարադայով, տեղծած էր տեսակ մը գաղտակարգային չրջանակ՝ որուն մէջ մուտք գործել ո՛չ սովորական, ոչ ալ հաճելի էր «հասարակ մահկանացուներու» համար։

Ամէսի սրահ մըն էր դիմեռուն՝ որուն կահաւորումին համար դիտելի էր որ մասնաւոր խնամք տարած էր գիմեռատէրը, Մարտիկ էֆէնտին, ինչպէս կը կոչէին գինւոյ թուրքերը, իր դասակարգին համար բացառիկ այդ պատեսանունէն չնորհով վերացնելով գինւոյ։ Նարկիլէներու, կրակամաններու մեսագէ մասերուն չկուն վայելչանուէիւնն ու սպակիէ սրուակներու, գաւաթներու բիւրեղային թափանցկութիւնը՝ առաջին ակնարկով կ'աղդարարէին թէ Մարտիկ էֆէնտի մեծ խնամք կը տանէր իր արհեստին։ Իր ընթացքէն դիւրին էր հասկնալ նաև թէ կը ջանար ամէն կերպով հաճելի ըլլալ թուրք պաշտօնեաներու։ Օսմանեան նորեկ պաշտօնեայի մը հետ առաջին անգամ ի՛նք էր որ կը յաջողէր մտերմանալ, մտատուանելով անոր բոլոր այն ծառայութիւնները որոնց սէկաք կրնար ունենալ ան։ Այդպէսով յաճախորդ մը առնէր՝ սպահոված կ'ըլլար իրեն։

Գիմեռատունն անջատ տեղ մըն էր, ինչպէս ըսի, և թուրք պաշտօնեաները երբ ալքոլին ազդեցութեան տակ իրենց պատմատասխանութիւնները չկարենային տալ կամ չուզեցին, սպահով էին որ՝ եթէ Մարտիկ էֆէնտին ըլլար պիրինք լսողը, անպատեհութիւն մը չկար, վասն զի անկիա իրենցմէ էր, այսինքն իրենց բոլոր գործունէութեան գիտակ ու համամիտ էր, ու յաճախ իրենց կաշառակերութիւնները՝ նոյն միջնորդ կ'հանդիսանար։

Այս պայմաններուն մէջ Մարտիկ էֆէնտի դիւրաւ կը չահէր ու

իր համայնքին մէջ դարձած էր իրը ջոջ ազա մը՝ որ կառավարութեան ու համայնքին միջև յարաբերութիւններու բարւոք պահպանումին միջնորդ կը հանդիսանար յաճախ։ Բայց՝ հակառակ իր պատուած դիրքին՝ կը չարունակէր մնալ գիւղական, մէկ աչկերտներէն էն որ կ՚աչխատէին գիւղատան մէջ իր հրամանին տակ։

Նա սակայն, ինչպէս երբեմն, նոյնպէս այս իրիկուն լրջութեամբ գիւղապանի սեղանին գլուխն անցեր էր, վասնզի իր դործին գիտակից մարդու հանդարտութեամբ զգայեր էր մէկ յաճախորդները ակնարկով մը գիւղը։

Մարտիկի սեղանին առջև խրոխտ դիրքով մը կանդնած էր պատհաւոր զօրքերու հարեւրապետ մը և իմաստը ձախ անուիին տակ չեզակի դրկած՝ ամիսով ու միևնոյն տանն գիւրաչարժ մարդու դիրք մը տուած էր ինքն իրեն։ Ազիզ էֆէնտիին անխոհոս առատաձեռնն էր այսպէս իրիկունները տաքն վրայ տեսնել իր քէյֆը։ Հակառակ ալքոլի ներգործութեան և չհասնելի ժամ իր տարիքին՝ երիտասարդական անուոր, աչքի զարնող առոդութիւն մը ունէր ան։ Յաճախ առանձին կըլլար ինքը և գիւղատան մէջ իր անտարբեր չրջագայութեան տակն հազիւ մէկ երբեմն քանի մը խօսք կը փոխանակէր անդանդերուն չուրջը դանուող անձերուն հետ։ Սակայն այս իրիկուն իր դէմն ունէր երիտասարդ՝ նիհար չհոնապատ մը որ փքուտոյց եղանակով մը երկու ձեռքով իր սուրի երախակալին կրծնած՝ կը խօսէր մեծ եռանդով և սակայն աքցուած ձայնով։ Դունատ ու ջղուտ մարդ մըն էր ան՝ որ արտակարգ վճռականութիւն մը կը դներ իր խօսուածքին ու չարժուձևերուն մէջ։ Գլուխը սկսած էր տաքնալ ու կը խօսէր անընդհատ, մնլթ ծիծաղելով չղաձգօրէն, չհասկ աչքերուն ծայրով նշան ընելով Ազիզ էֆէնտիի ուշադրութիւնը հրաւիրել պէհտանին վրայ ու կպչուն արտասանութեամբ մը դոչէր։

[Շարունակելի]

ՎԱՀԱՆ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒԻՐԵՐ

Պօլսոյ մէջ բաւական տարօրինակ և պատմ ըսենք անսպասելի դէպքեր պատահելու անցնալ եօթնեկին մէջ, գիւղատարական չարժումի մէր առջի ունեցածը առ այժմ, որով կ՚պահանջէին պահլհնի անկումը, երիտխոհանական Ժողովի Սահմանադրութեան հրատարակումը և Շերիաթի՝ անթիերի կատարումը։ Գիւղատարական այս չարժումը ուղղուած էր ալ աւելի Մ. և Յ. քոմիթէին և անոր ազդեցիկ անդամներուն և օրգաններուն դէմ։ Պօլսոյ Ժողովուրդը պահ մը խուճապի և տագնապի մատնուած բաւական ծանր ժամեր անցու-

ցած է ինչպէս կ՚ակնկայենէին Պոլսէն հասած հետագիրներն ու թերթերը։ Սուլթանը ընդունելով դահլիճին հրաժարականը նախապարապետ կարգած է նախորդ արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիք փաշա, իսկ պատերազմական գործոց նախարարութիւնը յանձնած է Խահէմ փաշայի, թէև վերջին պահուն լուր առնուեցաւ թէ վիճուելարական չարժման պետերը կ՚պահանջեն չհամիլ փաշայի նախապարապետութիւնը։

Պատահած այս խուճապին և չարժման պահուն պանդոկն արկածներով զոհ գացած են ծանօթ անձեր և պատահական անցորդներ։

Միւսած այս կոխը որ առայժմ կուսակցական հանգամանքներու կ՚վերագրուի, չատ մութ և անորոշ դոյն մ՚ունի, որովհետև ազատական կուսակցութիւնը չենք կրնար ըմբռնել, թէ ինչպէս պիտի կրնայ համերաշխութեան դետին մը գտնել Իթթիհատը Մուհամէտիչ կուսակցութեան հետ։

Միւս կողմէ Մ. և Յ. քոմիթէն ինչ ընթացք պիտի բռնէ կրած այս ծանր պարտութեան առջև, գաւառներու մէջ ինչ ազդեցութիւն ունի և ինչ դեր կատարելու կ՚պատրաստուի։ Զինուորական ոյժերը ո՞ր ատոլճան յարած են քոմիթէին և ինչ դեր կատարելու պիտի կոչուին այս հակակուսակցական պայքարին մէջ, ուր կ՚երևին նաև անզօր կերպով բէյքօխոնէրներու ազատատմարերը։

Իրաւի՝ չատ անստոյգ կ՚երևի երկրին վիճակը, վոխանակ հայրենիքի օգտին համար բոլոր կուսակցութիւններն ձեռք ձեռքի տալու և Սահմանադրութեան հաստատման ամուր հիմեր վնտռելու, երբ կուսակցական անհամերաշխութիւններով կ՚պատրաստեն ժողովուրդ ու բանակ, իշխանութիւն և գործադիր ժարմին, չենք դիտեր թէ ինչ նպատակի կ՚դիմեն և ուր կրնայ յանդիլ այս վիճակի վախճանը։ Յուսալի է սր Ֆրնտ Թուրք զարգացեալ տարրը և կուսակցութիւններն չեն լմըներ թէ երկրին վիճակը չափազանց փափուկ է և ներոպայի վերջին շնորհն է զոր կ՚վայելեն Սահմանադրութեան հռչակման առթիւ, պարզ փորձ մ՚է որ կ՚թողատուի այս երկրին կերտուելու համար. իսկ եթէ այս ևս չյաջողի, չենք դիտեր թէ ինչ ընթացք բռնելու պիտի որոշէ Եւրոպա և թէ ինչ պիտի ըլլայ Ռէվալի վհատութեան տեսակցութեան առթիւ արքուած՝ և առայժմ մէկ կողմ դրուած որոշումներու գործադրութիւնը։

Այսին պարագայի տակ Հայ ժողովուրդը պէտք է բոլորովին չէզոք և հանդիստատեսի դիրքն պահէ այս կուսակցական խառնաչփոթութեանց և ընդհարումներու մէջ և ուշադիր հետևելով անցած ու դարձած դէպքերուն՝ սպասէ անոնց վերջաբանին, առանց այս կամ այն կողմին յարելու։

ԵՕԹՆԵԿԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԻՒՍԱՂԷՄԻ ԽՆԴԻՐԸ

ՕԽՏԱԻՈՐ մը շատ աննպատակ և տխուր գոյներով կ'նկարագրէ ժառ. վարժարանի ներքին կացութիւնը և աշակերտաց անբարոյական վիճակը։ Կ'նկարագրէ տխուր գոյներով՝ վանքին խայտառակ կացութիւնը, Պատրիարքին գործիք գառնալը և Կարապետ Վրդ. Կարապետեանի լրբութիւնները, և անոր կնոջ ու զաւակաց Ռուսաց վանքին եւս կոմիները բնակութիւն հաստատած ըլլալուն լուրը կուտայ, լուր մը՝ որ արդէն ծանօթ էր, միայն սա առաւելութեամբ որ այդ ընտանիքին բնակութեան վայրը կ'մատնանշէ նամակագիրը։ Ամենէ զուարճալի կողմը այս է որ վանքին մէջ տիրոջ տարրը, որու պարագլուխն է Տ. Կիպրոս. վրդպ. ի լուր աշխարհի կուզէ ապացուցանել ու ամրել Թէ Յարութիւն Պատրիարք զառամեալ չէ և ճնշման տակ չգտնուիր, մինչդեռ մանաւանդ իր համախոհներու գրած նամակներուն մէջ անոր զառամած և գործիք ըլլալուն լուրը կուտայ, կ'հաստատէ ու կ'խնդայ, այս այս ի'նչ տեսակ խայտառակութիւն ու լրբութիւն է և Ազգ. ժողովը դեռ չշարժիր այդ տեսակ ազատերը մէկ անգամով սրբելու։

ՆՇԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՐԱԽԱԿԻՐԵԱՄԲ կ'արձանագրենք նշանախօսութիւնը Տիար Խօժէն Բարագեանի Ագն. Օր. Մարս Օ. Օհաննեանի հետ Ագեքանդրիոյ մէջ։ Տիար Խօժէն Բարագեան՝ որդին է Իզմիրցի Տիար Ճօն Բարագեանի որ բաւական տարիներէ ի վեր վոխադրած է Եգիպտոս։ Երիտասարդ խօսեցեալը արդէն անուն մը շինած է Եգիպտոսի մէջ իբրև տպանոգատար արուեստագէտ դաշնակահար մը, և Ագեքանդրիոյ Փոնէրվատուարի դաշնակի դասատու է, իսկ Օրիորդ Մարս Օհաննեան՝ եղբօր ապրիլն է Ագն. Տիկին Կարապետ Ստեփանեանի որ նոյնպէս յաջող դաշնակահարուհի մ'է, խմբագրութիւնս իր շնորհաւորութիւնները կ'ներկայէ Խօսեցեալներուն և անոնց ընտանեաց այս բարեյարմար խնամութեան առթիւ։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՏԻՄ. Լեւոն Խաճանեան հրատարակած է բանաստեղծական գրքոյկ մը «Այրած Գնար մը Բիւնկեանի մոխիրներուն վրայ» որ պատմութիւնն է Գէորգ Վրդ. Ալանեանի ընտանեաց եղերական մահուան, հրատարակութիւնն կ'պատկանի Գըլըճեան գրատան որ այս գրքոյկին բոլոր հասոյթը կ'յատկացնէ Տիվրիկի, Բիւնկեանի և Ակնայ Հայ կարօտեալներուն, գին 100 փրդ.

ՁՈՒԱՐԿ Զատկի Յարութեան օրէն սկսեալ Փոլսոյ մէջ պիտի սկսի հրատարակուիլ **կիկո** զաւեշտաներգը խմբագրութեամբ Տիար Գրիգոր Թորոսեանի, Տիար Երուանդ Թօլայեան պիտի հրատարակէ նոյնպէս **կավրօշը**, այս երկու Ներգերն պիտի սկսին հրատարակուիլ Թօլայեան տպարանի մէջ՝ Բեթա Մեծ-փողոց Թիւ 65։ Յաջողութիւն կ'մաղթենք մեր երկու պաշտօնակիցներուն։

ՍՏԱՑՈՂՔ Նոր Հռոմի ամուն գործառնական շարաթաթերթի առաջին Թիւը խմբագրութեամբ Տէսթր՝ Գարեգին Կոգիկեանի և Հրմսա Արծուիկի, տարեկան բաժնեգինն է 30 դրշ. վճարմանայ 15 դրշ։ Յաջողութիւն և յարատևութիւն կ'մաղթենք մեր նոր պաշտօնակցին։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէսթր՝ Պարծանք Խորասանեան, Վաղարշակ Ոսկանեան, Յակոբեան Պալըքճեան, Թորոս Թազորեան, Մեսրոպ Զաքրեան, Պալեօզեան եղբարք, Զարեհ Մնտոնեան, Հրանտ Պաքրճեան, Կարապետ Արապեան, Կարապետ Փէօրհաճեան, Տէր և Տիկին Սրբուհի Ստամպոլլուեան, Այրի Տիկին Լ. Պալեօզեան, Տիկին Ցոլճ. Սահաճեան, Բարեսէր ոմն Ազգային, Այրի Տիկին Վասիլաւիա Իվլիքճեան, Տիկին Ս. Թազորեան, Լեւոն Գալուստ Վէմեան, Վարդան Ճ էլմասեան, Օհան Շահվէրիլեան, Հրանտ Խաչիրդի, Բարեսէր ոմն Ազգային մէկ-մէկ գառնուկ, Այրի Տիկին Մ. Փափազեան ե օխ. հաց և մէկ ֆայէնցա հէլվա, Այրի Տիկին Ս. Կոստանդեան մէկ պարկ բրինձ 38 օխ. Գ. Մկր Մատէոսեան մէկ գառնուկ և 2 օխ. սուրճ, Աբրահամ Պերկամպեան 10 օխ. մածուն, Օր. Մարի Եօրտամ մէկ ֆայէնցա մուագեղ, Այրի Տիկին Լիւդիա Գ. Մատանեան 50 հատ հաց մէկ օխանոց իր հանգուցեալ քրոջ Ռոզինա Դ. Շէրիմեանի հոգւոյն համար։

Խմբագիր-Տնօրէն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ ✻ Տպագրութիւն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ՀԱՅԵ ՑՐԵՑԱՒ

"ԿՐԷՇԱՄ"

ԿԵԱՆՔԻ ԱՆԿԱԽԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ԼՈՆՏՈՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1848ԻՆ

Գոյ/ Ընկերութեան	*Ա. Ո.*	*9014,532*
Տարեկան հասոյթ	» »	*1,438,659*
Վճարուած գումարներ	» »	*20,474,666*

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵԼԻ ԼՈՒԵՏՈՒ

Ընկերութեան Ապահովագրական ընդհանուր կանոններու վէ-
ճանդ 24 րդ. յօդուածը խիստ ուշադրաւ ըլլալով կ'ներկայենք,
րով «Ընկերութիւնը կ'ընդունի Օսմանեան պատարաններու վճռնին
ա՛և է տարբերութեանց առջև։

Աւելի ընդարձակ տեղեկութեանց համար դիմել ընդհանուր գործակալներուն

ՇԱՐԼ ՈՒԻԹԹԱԼ եւ ԸՆԿ.
C. WHITTAL & Cº

ՇԱՀԱԽՈՐ ԱԶԴ

Անոնք որ կը փափաքին կնքահայր ըլլալ, Ծող Հրամմէն Ս. Ստեփաննոս Եկեղեցւոյ դիմացը գտնուող *Լիքթիխխա (Բարեքաղդութիւն)* գործատունն ուր կը գտնուի ճոխ մթերք մը հարսանեկան մոմերու, *Կռչանի*ներու, վերջապէս հարսնիքի եւ կնունքի վերաբերեալ ամէն տեսակ պիտոյքներու, խիստ ճաշակաւոր եւ սիրունցն ժամանակ դիւրամատչելի գիներով։

Ամէնէն դժուարահաճ յաճախորդն իսկ կրնայ կատարելապէս գոհացում տալ իր ճաշակին, վաճառատանս մէջ, ուր *Գորայէ Թաքթայէ, Լուիզիւիլ* պատրաստուած կնունքի վերաբերեալ հանդերձեղէններ— սկսեալ 10էն մինչեւ 200 ֆր. ամէն քսակի յարմար տրամադրութեան տակ դրուած են։

Տիկիններուը ամէնէն ընտիր, ամէնէն գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր ապրանքները հոս միայն պիտի գտնեն գերազանց ուրիշ ոեւէ վաճառատունէմը այնպէս որ տրամադիր 1000 ֆր. նուէր ընծայ իր ապրանքներուն նմանը եւ տեսակը հայթայթողին։

Կնքահայր եւ կնքամայրեր, դիմեցէք այս օրուընէ սկսեալ Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյ դիմացի վաճառատունս, ամենայն վստահութեամբ, որովհետեւ ձեր առաջին այցելութիւնը պիտի հաստատէ Ձէ այս տողերը *ռեհյամ* չեն եթէ ոչ բուն իրողութիւն։

آغوب بوسنانجیان

ՀԷՐԷՔԻ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ
ԻԶՄԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՅԱԿՈԲ ՊՈՍՓԱՆՃԵԱՆ

ՀԷՐԷՔԻ ԿԱՅՍ. ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ Հանրածանօթ և համբաւաւոր արտադրութիւններէն կ'գտնուին այժմ Իզմիրի առեւտրական մէջ, ինչպէս նաև եւրոպական ևս աւելի տեսակներ գերազանցող,

ՄԵՏԱՔԱԼ ՇՐՋԱԶԳԱՍՏՈՒՆՆԵՐ

ՊԼՈՒՋԻ ՀԱՄԱՐ ՏԵՍԱԿ ՏԵՍԱԿ ՄԵՏԱՔԱՍԵԱՑ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ

ԳԼՈՒԽԻ ՄԵՏԱՔԱՍԵԱՑ ՍԱԼՓԱՆԵՐ, ՄԵՏԱՔԱՍԵԱՑ ԹԱՇԿԻՆԱԿՆԵՐ

ԳԱԶՄԻՐՆԵՐ, ՁՈՒՀԱՆԵՐ, ԳՈՐԳԵՐ,

ՕԷՏՃԱՏԵՆԵՐ ԵԼՆ. ԵԼՆ.

Կ'արժէ աչքէ անցնել ինչ որ իրապէս գրաւիչ է սակայն ո'չ առ

ROYAL EXCHANGE ASSURNACE

ՖԻՐՔ ԻՆՓ

A. D. 1720

C. WHITTAL & C°

GENERAL AGENTS

Smyrna

ՌՈՅԱԼ ԷՔՍՉԷՆՃ

ԱՄԵՆԱՀԻՆ և ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԴՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ և ԿԵՆԱՑ

Հիմնեալ 1720ին Ի ԼՕՆՏՕՆ

Գոյք ընկերութեան 5,000,000 Անգլ. ոսկի վճարեալ ապահովա գըրեալներու 27201 [42,000,000 Անգլ. ոսկի։

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

Ռոյալ Էքսչենճ Անգլիական ընկերութիւնն կ'ապահովագրէ հրկիզի դէմ ամեն տեսակ կալուածք, կարասիք և Ապրանք նպաստաւոր պայմաններով։

Ընկերութեան սկզբունքն է վճասուց անմիջական և արդար հատուցում։

Երկու տարուան կամ աւելի ապահովագրութեանց համար յատուկ զեղչ մը կ'արուի։

ԿԵԱՆՔԻ ՃԻՒՂ

Ընկերութիւնս ամենանպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ.

1° *Ամրողջ կեանքի տեւողութեան վրայ.*
2° *Խառն Ապահովագրութիւն*
3° » » *եւ կրկին դրամագլուխ*
4° *Տղոց օժտի դրամագլխովորող եւ այլ պարագաներով.*
5° *Ընկերութեան ապահովագրութիւն*

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել ընդհանուր գործակալնե-ռու Զմիւռնիոյ և շրջակայից ի Ֆրանկաց Թաղ գրասենեակները

C. WIITTALL & C°

Փոխ—Գործակալ *քաղիլ[illegible]պատուիրակին* C. O. OSCAN

ԶԱՐԵՀ Ո. ՈՍԿԱՆ

BANQUE D'ORIENT
ՊԱՆՔ Տ'ՕՐԻԱՆ

Հաստատուած Բունաստանի Ազգ. և Տըչլանտի Ազգ. դրամատան կողմէ

Դրամագլուխ ամբողջութեամբ վրուած ֆրանք **10,000,000**

Գլեզրնատեղի **ԱՔՔՆԿ**

Մասնաճիւղ Կ. Պոլիս, Իզմիր, Սիւրմիկ, Ալեքսանդրիա, և Գահիր

Գործակալութիւն ի Համպուրկ

Պանք տ'Օրիան զրամատունի ամէն տեսակ գործակալութիւններ կ'ընէ, ինչպես՝ դանձում և զեղչում Օտարական թղթերու, հիւպատական վըճ ճարմունք, առուծախ փոխգրերու և զրամներու, Աշխարհի զլխաւոր քաղաքներու վրայ. կուտայ վարկերու բացման զրեր, առուծախ ամենէ տեսակէ արժէթուղթերու, բացում ընթացիկ հաշիւներու, զրաւ արժէթուղթերու և ապրանքներու վրայ են. են։

ԱՒԱՆԴՆԵՐ

Պանք Տ'Օրիան կ'ընդունի զրամի Աւանդներ հետեւեալ տոկոսով

1 $^1/_2$	%	3	ամսուան	տանդի մը	համար
2	%	6	»	»	»
3	%	1	տարուան	»	»
3 $^1/_2$	%	2	»	»	»
4	%	3	»	»	»

Բարեգործական հաստատութիւններու տանդներն վերեւի տոկոսէն $^1/_2$ % տասելութիւն մը կ'ընդունին։

Ի տես վճարելի տանդներուն համար՝ միակ տնձի մը կողմէ և 100 Օսմ. ոսկիէ ոչ տակի, Պանք տ'Օրիան տարեկան 2 $^1/_2$ տոկոս մը կը յատկացնէ։

Պանք տ'Օրիան հաստատութեան զրամագրութեան տակ զրած է տնտնչան վարձքի մը վերաբերեալ իր հաստատութեան մէջ զանուած զրամարկղներն, հոն զրամ և արժէքաւոր տաւրիաններ պահելու համար։

Էնթէրնասիոնալ
(L'Internationale)

ՄՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ի ՏԻՒՆԻԼՏՕՐՖ

Ընկերութիւնս Ծովային արկածներու դէմ ապահովագրութիւններ կ'ընդունի, ամէն տեսակ ապրանքներու վրայ, խիստ նպաստաւոր գիներ րով և պայմաններով։

Իզմիրի ընդհ. ներկայացուցիչը

Ա. և Ա. ՎԱՐՈՒԶՏԵԱՆ

Լօճալ կոստանդ Սիւրիոսեան թիւ 11, 12, 13։

GRANDS MAGASINS
DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & C.ie

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՔ ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ

Բ. ՔՍԻՆՕՓՈՒԼՕ եւ Ը՝Ն

Երկուշաբթի 8 Մարտ եւ Երեքշաբթի

Մեծ վաճառում

ԶԵՂՉԵԱԼ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԿԱՓՔԵՔ

Տօները և (Occasion)*ները վաղեմի* Ժ. ՏԱՎԷՐՕՆԻ եւ Ընկ.

Այժմ ԳԱԼՓԱԳԵԱՆ – ՊՈՒՐՈՒՆԼԵԱՆ

Տօներու առթիւ մեր հազուստեղինաց հարուստ և ճաշակաւոր մթերքը որ վերջերս ստացանք, յատուկ կերպիւ սկսեալ անմըցելի գիներով պիտի ծախուին։

Յ. Գ.— Սմէն Հինդշաբթի օրեր Մեծ վաճառում (Sale) ապրանաց մասնաւոր տեսակի մը վրայ խիստ զեղչեալ գինով։

ՄԵՐ ՍԱՄՍՈՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սամսոնի թերթիս գործակալութիւնը ստանձնած է Տիար ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԻՎԱՆԵԱՆ ուստի բաժանորդագրուիլ փափաքողք կըրնան դիմել յիշեալին տրձանագրուելու համար։

ՄԵՐ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ

Ի Կ. ՊՕԼԻՍ

Զբաղմանց պատճառաւ մեր հոխորդ գործակալ Տիար Սրիա Ֆինճանճեան հրաժարած ըլլալով թերթիս գործակալութենէն, նոյն պաշտօնն ստանձնած է ☞ **Տիար ԽՈՍՐՈՎ ՀԱԼԱՃԵԱՆ**

ձէլալ Պէյ Խան Թիւ **42**, *Պահջէ Դարու Կ. Պօլիս*

Ուստի կ՝խնդրենք մեր Մեծ. Բաժանորդներէն որ թերթիս հետ իրենց հաշիւները անոր հետ կարգադրեն այսուհետեւ։

Իսկ լրագրավաճառներէ ու ծախավաճառներէ կ՝խնդրուի դիմել վերոյիշեալ հասցէին ստանալու համար Ս. Մամուլը։

Վայելչասէր կիները

ՈՐՈՆՑ ԿՈՒԶԵՆ ՊԱՀՊԱՆԵԼ

ՐԵՆՑ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԷՏՔ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԳՈՐԾԱԾԵՆ

ՁԵՌՔԵՐՈՎ

ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ

ԿԼԻՍԷՐԻՆՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԴԱԼ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՏՈՂԵՐԸ

ԿՆՈՋ ՄԸ ԴՆԴԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ կատարեալ չըլլար՝ առանց գոյնի, մաքրու, ճեան, բոլոր այն տիկինները որոնք հոգը ունին այս Քանկագին ձիրքերը անկոր ըուստ պահելու, պէտք է բացարձակապէս մերժեն գործածուելիքները այն աժանագին արտադրուելիներուն որոնք շռնդալից ոչքլամներով ծախու կ'հանուին. Գործածուած նախնական նիւթերուն ստորին տեսակէ ըլլալն է որ ներելի կ'ընէ այդքան աժան ծախել զանոնք, Այս պատճառաւ նուազ ստորին տեսակները պատրաստուած են մեղրամոմով կամ օճառով, որոնք օդին մէջ կ'չորնան, և միւս տեսակները, աւելի վտանգաւոր մորթին համար, կ'պարունակեն այն տեսակ ճարպեր որոնք կ'ծծոռին, և քիչ ատենէն առաջ կ'բերեն անդարմանելի կարմրուելիներ և խորշոմներ։

Մխայն ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ հնարուած 1860ին, գուտ նշայի կլիսէրօլէոի բաղադրուած՝ առանց ո՛րևէ նիւթի, իրապէս առողջապահական արտադրուելիւն մըն է. բովանդակ աչխարհի մէջ բոլոր վայելչասէր կիներէն ընդունուած է և նոյն իսկ իւր անհուն յաջողութեան պատճառաւ է որ բազմաթիւ կեղծ նմանուելիւններ ձրեան կ'ելլեն ամէն օր։

1900ի Տիեզերական Արուեստահանդէսին մէջ Քարժանացած է Ոսկի Միտալի, ի հարկէ ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆԻ գինը աւելի բարձր է կեղծ պատրաստուելիններու գինէն և ասոր պատճառը իսկապէս իր նախնական նիւթերուն ազնիւ տեսակէ ըլլալն է, որովհետև բոլոր ծախողները կ'խոստովանին Քէ հակառակ անոր համեմատաբար բարձր գնոյն նուազ կ'չահին նմանօրինակ ուրիշ տեսակներու վրայ։

Ինաւ մի վարանիք ուրեմն պահանջել ճշմարիտ ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆը, միշտ լաւ ուշադրուելիւն ընելով վերևի վաճառանիշին և յաւէտ երիտասարդ ու Քարմ պիտի Ճնաք, մինչդեռ ձեր դրացուհիները պիտի պառաւանան՝ ցաւելով իրենց սխալ խնայողութեան վրայ։